

En brevveksling fra krigen 1864 mellem gårdmand Niels Bertel Thomsen og hustru Ane Raskesen af Hessel, Hodde

Ved *B. Allerslev Jensen.*

Denne brevsamling omfatter 34 breve, vekslet mellem gårdejer Niels Bertel Thomsen i Hessel, Hodde sogn, der var indkaldt som forstærkningsmand under krigen i 1864, og hans hustru Ane Raskesen samt nogle breve fra enkelte andre. Visse breve er gået tabt. Brevene ejes af gårdejer Kr. Nielsen Sørensen, Hulvig, hvis afdøde hustru var en sønnedatter af brevskriverne.

For at lette forståelsen under læsningen gives i det følgende nogle oplysninger om familien.

Kort efter år 1800 flyttede fæstebonden Bertel Jensen fra Agervig i Næsbyerg sogn med sin familie til Hessel, hvor han fik gården mat. nr. 2 i fæste af Nørholm. Han havde med sig en lille søn Thomas Bertelsen, født i juni 1800. Mat. nr. 2 var dengang den næstvestligste af byens 4 gårde, der lå i en tæt række nord for åen. På nabogården mat. nr. 3 fik man en tjenestepige, Laurine Kathrine Nielsdatter fra Oldager ved Skjern. Hende blev Thomas gode venner med, og i 1831 blev de gift og bosatte sig i Oldager. Der fik de sønnen Niels Bertel Thomsen, født 14. november 1832. Kort efter flyttede Th. Bertelsen imidlertid tilbage til Hessel, hvor han overtog sin faders fæstegård. Her voksede Niels Bertel op.

På nabogården, mat. nr. 3, boede fæsteren Rask Christensen, hvis fader Chr. Rasksen, født ca. 1760, havde fæstet gården af Nørholm. Der gik forøvrigt megen ry af samme Chr. Rasksen eller Rask for hans raske og djærve væsen. Der fortælles, at han ville købe gården i selveje og i den anledning tog til Nørholm, men herskabet eller administratoren ville ikke sælge og ikke have noget at gøre med bonden og derfor søgte at smække døren i for ham, men Chr. Rask jog foden imellem, og på den måde

*Niels Bertel Thomsen
og Ane Raskesen
med deres yngste barn,
ca. 1878.*

forfulgte han administratoren fra stue til stue — uden dog at få gården købt! Hans søn Rask Christensen overtog fæstet og blev gift med Inger Marie Nielsdatter fra Rousthøje. De fik datteren Ane Raskesen, født 26. maj 1839.

Det er de to nabobørn Ane og Niels Bertel, der blev gift med hinanden d. 25. april 1858, som har skrevet de breve, her offentliggøres.

Kort før giftermålet flyttede Anes forældre ud fra den gamle gård, som de overlod til de unge, idet de beholdt et ret stort stykke jord, tildels hede, syd for åen og opførte en ny gård der, den første i Grøde.

Foruden Niels Bertel havde Th. Bertelsen endnu to sønner med i krigen, nemlig Jens Christian Thomsen, f. 1839, der var gårdejer i Sandvad i Hvejsel sogn. Hans hustru hed Karen. Blandt hans dattersønner var V. H. Eriksen, fra 1928 lærer i Ovtrup, senere skoleinspektør i Nr. Aby, hvor han døde, og rektor J. K. Eriksen, Hellerup, død 1957. Den tredje af Th. Ber-

Stuehuset til N. B. Thomsens gård i Hessel. Den midterste del med de smårudede vinduer er opført af Chr. Rask ca. 1800, hvorom hans maledede initialer på en dørøverligger bærer vidne. N. B. Th. forlængede bygningen både mod øst og vest i 1876. Det store bøgetræ til venstre plantedes, da »lille Thomas« blev født, og er således 100 år.

telsens sønner, som deltog i krigen, var Christoffer. Han fik en udflyttergård fra sin fødegård, mens en anden broder, den bekendte sognefoged Niels Tranberg Thomsen (1844-1907) overtog fødegården, mat. nr. 2. Der var endnu en broder, Jens Uhre Thomsen, der blev togfører og fader til pastor Jens Th. Thomsen, Nees-Møborg. Niels Bertels søster, Line Kathrine, blev gift med Jens Foss Jessen i Hodde. Vi kan sluttelig nævne Kr. Rask Thomsen, Rudholm, der også blev en bekendt mand.

Kresten Pedersen på den vestligste gård, mat. nr. 1, var gift med Anes søster Johanne Rasksen, hans mor blev enke i 1831, da hendes første mand druknede i åen under et forsøg på at hjælpe pastor Stockholm over åen under oversvømmelse og stærk vandflom. 2. gang blev hun gift med Jens Christensen fra Hoven, farbroder til politikeren I. C. Christensen. Niels Rask, Anes broder, fik den nye gård i Grøde efter forældrene. Karlen Peder, der er på gården, mens Niels Bertel er i krigen, var Peder Mikelsen fra Ansager, han blev 1869 gift med en søster til Ane.

Niels Bertel Thomsens helbred fik vist et knæk under krigen, idet han ikke var så rask efter den tid, og han døde forholdsvis ung d. 16. feb. 1880 uden forudgående sygeleje. Han var en interesseret og begavet mand, der foruden gården røgtede bestillingen som vurderingsmand til brandkassen. Ane Raskesen døde først d. 11. feb. 1918. Sønnen Th. Thomsen, »lille Thomas«, som han kaldes i brevene, fik gården 1894, efter at der året før var udskilt en gård til sønnen Kr. Rask Thomsen, senere Rudholm. Efter Th. Thomsen overtog en søn, den nuværende ejer, sognerådsformand Chr. Winter Thomsen gården.

Alle brevene udtrykker ægtefællernes længsel efter hinanden. Hustruen giver gang på gang udtryk for savnet af ægtefællen, faderen og lederen af gårdens drift. Gensidig søger de at trøste hinanden og sig selv ved deres forsynstro. De formaner ustandselig hinanden til bøn, og han, at hun ikke må sørge for meget. Mangen gang er det næsten stereotype gentagelser, hvorfor de med undtagelse af enkelte prøver udelades, ligeledes de mange »Kjære kone« o. lign., endvidere i reglen brevenes slutningslinjer. Udeladelser er markeret ved ... Ved afrevne eller udklippede partier (efter frimærker) er det forsøgt at rekonstruere det manglende, sådanne ord er sat i skarpe parenteser [ ]. Brevene er gengivet ord- og bogstavret, dog er store og små begyndelsesbogstaver anvendt efter de nutidige regler, ordenstal gengivet med . (ikke 3die osv.), tegnsætningen lempet efter gældende regler.

H. K. Kristensen har foretaget transskriptionen og forkortelserne og givet visse oplysninger, pens. lærer J. Bastholm har afskrevet de sidste 12 breve, og Niels Th. Thomsen, Hessel, har givet en række oplysninger om slægten. De takkes alle.

Kjøbenhavn, d. 18. januar 1864.

Vær frimodig min kjære kone, jeg lever vel. Nu har jeg da faaet den fornølse at see hovedstaden,¹⁾ her er

---

¹⁾ NBT indkaldtes den 30/5 1855 til 6. bataljons 2. kompagni i Slesvig, hvorfra han hjemsendtes den 30/6 1856. Den 9/8 1863 overførtes han til forstærkningen. Efter at hæren var stillet på krigsfod, indkaldtes NBT til møde den 18/1 1864 ved kommandantskabet i København.

noget at se, men jeg har endnu ikke seet meget af det, men staar det først for. Reisen herover gik mig godt, men det var meget koldt, jeg befinder mig dog alligevel godt, men jeg er meget søvnig, thi vi har reist meget om natten, men jeg vil jo nu dog alligevel sende dig nogle linier, thi jeg ved, du længes derefter. Noget om reisen.

Den første aften kom vi til Kryvilye [Krybily] Kroe klokken 11½, der lagde vi saa til om morgenen klokken 5½, da kjørte vi saa og kom til Snoghøie og kom over Lille Belt til Middelfart. Saa kjørte vi til Odense og lagde der om natten. Saa igjen om morgenen derfra og til Nyborg. Men nu kom en haard tuur, vi kom paa vandet klokken 2½, det var Store Belt, og der var vi til om aftenen klokken 10½, det var en haard tuur, veiret var strængt, og der var iis. Det var den store krigsdampskib Hekla, og der var 3 skibe paa slæbetoug. De vare næsten alle meget syge og spiede, hvor man saa, og kunde ikke staae ene, men mig gjorde det dog ikke noget, undtagen kulden, det var stræng. Fra Korsør til Kjøbenhavn kom vi med jernbanen, det kostede 14½ mark. Vi er nu indqvarteret ved en kone, hvis mand er i tjeneste og er ovre i Slesvig; nu faar jeg ikke mere i aften, de vil iseng.

Morgenen, d. 19. januar.

Nu saa har jeg ligget en nat i Kjøbenhavn. Folkene her sidder i leie, og her er noget vertshuus og har ikke flere stuer, end at vi er hos dem selv, og de redder seng til os paa gulvet og flytter det ud om morgenen, men saa er vi jo dog i varmen, for i huset er saa mange familier, at der er 11 mand i tjenesten, jeg ved ikke, hvor mange familier her er, maaske en heel 100, men trappen op til det hele gaar over, hvor vi ligger. Og

det har løbet op og ned hele natten, der hvor vi er, det er en kjelder. Jeg ligger i kvarter med Jørgen Bertelsen fra Agerkrog, og vi ligger sammen, de to andre ere Hans Peder Nissen og en mand fra Thistrup sogn, som hedder Christen Gjødsvang. Vi kunde ikke komme i kvarter sammen, som vi vilde, ellers ville Niels Kolle været hos mig, alle bekjendere ere raske, nu skal vi stille idag klokken 12 til lønning, men hvad vi saa skal, vide vi ikke, alle siger, de vil ikke bestille noget, fynboerne og sælænderne gaar her i deres egne klæder og har ingenting bestilt, de meldte sig den 14.

Jeg er meget glad ved, at jeg fik overkjolen med. Det var meget koldt, og vi kjørte meget om natten, og tænk saa, vi lagde 8 timer søndag aften paa vandet, det var koldt, nu beholder jeg jo klæderne for det første, for her i kvarteret kan jeg nok have dem, og bliver vi her noget, er mine fødevarer gode at have. Nu skal Christoffer²⁾ jo ogsaa med, de skal jo melde sig d. 28., men jeg vil raade, at han ikke reiser, hvis han ikke er rask, for saa er han spolert nu i vintertiden, og mange kvarterer ere daarlige, saadant taaler han ikke, det ved jeg.

Nu beder jeg dig, min kjære kone, at du ikke sørger for meget for mig, jeg er meget vel tilpas, og jeg skal nok sørge for at faae en ordentlig føde, og de mener dog, at der ingen krig bliver, men skulle der blive krig, kan jeg jo dog alligevel komme hjem, naar det er Guds villie, og det vil vi haabe, vi maa nu henstille alt i Guds villie, og han skal nok lede det til det bedste for os. Vi vide jo, at han ikke paalægger os større byrder, end at han giver os kraft til at bære, og at hvad der møder os, maa være til vor gavn. Sørg derfor ikke for meget, jeg skal nok skrive efterhaan-

---

²⁾ Se indledningen.

den, her er jo mange ordentlige folk, man kan tale med, men her er jo ogsaa mange slemme, og vi er jo stedsse ved bekendtere og faar flere, sørg derfor ikke for meget. Gud skal nok lade os samles igjen, og da vil glæden for os blive stor, nu faar jeg ikke mere skreven dennegang, kan du nu bare læse det, for det er skreven i hast, og papiret er daarlig. Du være nu hilst fra din troe og hengivne og til døden oprigtige mand

Niels Bertel Thomsen
i Kjøbenhavn d. 19. januar 1864.

[På indersiden af den sammenfoldelige kuvert, hvoraf et stykke er afrevet, har Thomsen skrevet]: Du kan nu ikke skrive til mig, [før] jeg skriver igjen, da jeg ikke endnu [ved, hvor] du skal skrive til mig, og jeg har [ingen adresse] endnu, men saa skal jeg skrive igjen.

Vi har nu besøg af Gjøde, Niels [Kolle], Hans Linding og August Tysker og [flere] bekendtere. Det er nu en sær ting, at [vi] gamle gifte folk skal skrive sammen og] skilles saa langt fra hverandre, [vi vil] nu haabe, det snart bliver bedre. [Du kan] være glad ved, at du har en ma[nd, som] skriver til dig. Glem mig nu ikke [eller] hvad vi har talt sammen ved afreis[en. Derfor] skal jeg nok skrive til dig, so[m er] det samme som at tale samme[n. Hils] vore børn hos dig, hvem jeg læng[es efter] Til min kjære kone Ane Rask[sen] fra din hengivne mand [Niels Bertel Thomsen]. Saa skal jeg nu skrive igjen [snarest.]

Hessel, d. 25. januar 1864.

Kjære mand!

Idag modtog jeg dit brev og deraf med fornøielse seet, at du er rask og har det nogenlunde godt, hvil-

ken er den største glæde for mig i denne sørgelige tid at spørge. Jeg takker dig mange gange for dine skrivelser, din første brev modtog jeg den 22. dennes, hvoraf jeg har seet, at du var kommen reisen godt over, men det havde jo været strængt, men naar Gud vil, at du blaat kunde komme rask hjem til [os engang]. O, hvilken stor glæde vilde det ikke vær for mig. Kjære mand, du kan tro, at tiden er lang for mig, fra jeg vaagner til jeg slomrer, ere mine tanker henvente til dig. Du skrev, om jeg kunne sove om natten, men det kan jeg regtignok ikke godt, men naar Gud af sin naade vilde forunde mig den glæde at se dig rask igjen, og mig og børnene kunde blive raske, saa slider man jo tiden igjennem, som man kand, vi vil jo haabe, at Gud vil sørge for os paa den bedste maa-de, thi det er jo hans gjerning. Du skrev, om lille Tommas savnede dig ikke, men det tror jeg nok, ti naar Christofer kom her ned, vilde han til ham, Berteline taler om, hun længes efter hendes fader. Engemarie er ogsaa rask, der bliver engen ar i hendes pande. Nu vil jeg da fortælle dig noget om vore sager herhjemme, med røgten gaar det gotnok, synes jeg. Plagene trives godt, og Mette hoster ikke nu, Lavborg har kalvet, og alting er i god stand. Med tærsken gaar det nogenlunde, vi har havt Niels Rask 5 dage og Niels Jesspesen 2 dage. I morgen kommer Peder Hjuler, og i dag har vi faaet 7½ td. byg paae loftet, som din fader hjalp os ved, og vi har jo en stor dyngge havre, som Peder tærsker, naar han faar tid. Jeg kan lade dig vide, at vi har faaet kalvene om i norromen [nordrummet] og plagen omskiftet, thi den vilde slaae. Jeg skal hilse fra dine forældre og sødskende og ligeledes fra mine, de ere alle raske og lever vel. Imorgen reiser Christofer til Odense, han fik din adreese, nu kand han da ogsaa skrive til dig, min kjære, nu er han Gud

skelov nogenledes rask, deres Lotte har folet, den fik en brun blesse hingst. Nu har jeg ikke mere nyhed at tilmelde dig, end at folkene ere flinke til at see til mig, baade i byen og uden bys. Jeppe og Bodel har ogsaa været her, og alle gode venner ere raske, og jeg skal hilse fra dem alle. Nu saa ender jeg da min skrivelse med mange kjærlige hilsener fra mig og børnene i det haab, at Herren vel lede det til det bedste for os, hvad som nu skeer, for han er jo en kjerlig fader, som haver omsorg fo[r sine] børn, og at han ikke paa-læg[ger] os større byrder, end at han selv vil give os kraft til at bære, men vi skal jo bie, til hans tid kommer. Det er en trøst for os, skjønt mangan vemodig suk opstiger i min inderste, det kan du jo nok forstaa, at det er sørgelig for mig. Nu saa være hilsede fra din kjære uforglemmelige kone

Ane Raskesen.

Jens Christian³⁾ lever vel, han har sendt hans portret hjem, saa er det min ynske, at se din ogsaa snart. [Brevet er adresseret til forstærkningsmand Niels Bertel Thomsen, indquarteret paa Dronningensgade no. 59 i kjælderen paa Christianshavn i Kjøbenhavn].

Kjøbenhavn, 27. januar 1864.

Kjære kone!

Jeg kan tilmelde dig den glædelige efterretning, at jeg er ved god helbred og sundhed, som jo er det beste, vi kan høre fra hinanden, og jeg har, Gud ske lov, ikke feilet noget, siden jeg reiste fra dig, jeg længes nu meget efter at høre fra dig, kjære kone, nu er det fjorten dage, siden jeg forlod dig og har jo ikke hørt det mindste hjemmefra, det er jo endnu ikke din

---

³⁾ Se indledningen.

skyld, thi siden jeg skrev min adresse, har jeg ikke kunnet faaet brev, men nu venter jeg brev fra dig en af dagene, og hvis ikke bare brevene skulde gaa feil, som jeg frygter for i denne tiid, men nu er det den fjerde brev, jeg sender dig, saa jeg dog tænker, du faaer nogen af dem. Ak! kjære kone vær ikke for seent med at skrive, hvis du dog vidste, hvor meget jeg længes efter dig og børnene.

Idag har vi faaet klæder, saa jeg nu frygter for, at vore gode dage snart ere forbi, gevær har vi endnu ikke faaet. Vi har faaet hvidt lærreds trøje og bogxer, et par blaa bogxer, og en stor overkappe samt en islandsk trøje,⁴⁾ som er os givet, feltflaske og brødpose, samt livgihæng og tasker, altsammen nye, de, som reiser, faar hver 60 skarpe patroner, som vejer meget. Hvor snart vi skal have det andet tøj, vide vi ikke, og hvor snart vi skal reise over til armeen, vide vi heller ikke, men det varer vist ikke længe. Vi skal udgjøre 14. batalion,⁵⁾ som bestod af tyskere og ere reiste hjem, ellers skal forstærkningen deles rundt om til regimenterne, saa vi ikke faar [det] bedre end de andre, som vi havde ventet. Paa søndag var jeg oppe paa Torvaldsens Museum, der er meget at see, saa gik jeg omkring paa Christiansborg Slot, og jeg var inde paa kongens

---

⁴⁾ Forstærkningsfolkenes indrullering i regimenterne fremskyndedes ved denne improviserede iklædning, hvor der udleveredes islandsk trøje i stedet for våbenfrakke og lyseblå overkappe i stedet for almindelig mørk kappe. Soldater i denne mundering, der gik under benævnelsen »forglemmigejer«, blev ofte beskudt, da de af fjenden blev antaget for officerer.

⁵⁾ 14. regiment (ikke bataljon) blev sammensat alene af forstærkningsmandskab, da det lauenborgske og holstenske mandskabs holdning havde givet anledning til opløsning af regimentet den 25/12 63 i Holsten og overførsel af regimentets kadre til København den 27/12, NBT var dog ikke blandt dem, der kom til 14. reg.

stalde og saa alle kongens heste, og da jeg kom ud, mødte jeg kammerherren⁶⁾ paa Nørholm, han kunde kjende mig noget før, han kom til mig, han kom hen og takkede mig for sidst og talde længe med mig, og han var meget flink og talde med mig, som jeg kunde have taldt med en af mine kammerater, han klagede sig over, at hvis det skulde vare længe denne tiid, saa det galt ud for os, saa mange gamle folk, som vare indkaldte. Hvad krigen angaar, da vidste han ikke noget mere end vi, han sagde, det kunde blive til, hvad det skulde endnu, og vi veed ikke noget, her gaar saa mange rygter, snart med ondt og snart med godt, men der reiser dog nogen herfra efterhaanden.

Her ere saa mange mennesker, saa det vimler overalt, hvor man kommer i byen, og her er nu indkaldt baade af garderne og husarerne, og idag d. 28. er der kommen en stor mængde af de høje nommere, som skal paa skolen.⁷⁾ Jeg mente at vilde have sendt mine klæder hjem med dette brev, da vi nu har faaet mondering, men jeg troer, at jeg endnu vil beholde dem, da vi ikke endnu veed, hvordan det gaar med os.

Nu kan du maaske synes, at jeg skriver for mange breve til dig, men da her gives saa god tiid, og du er altid mig i tankerne, kand jeg ikke andet, end at jeg skal skrive til dig, naar nu bare jeg kunde faae et brev fra dig, som jeg længes saa meget efter, at jeg kunde høre, hvorledes I har det derhjemme. Skriv mig til, saa

---

⁶⁾ Stamhusbesidder Theodor Rosenørn-Teilman 1817-79, 1859 medlem af Landstinget, 1861 af Rigsrådet, 1864 af dettes landsting, 1865-67 kultusminister, 1866-68 tillige justitsminister, 1878 tingets viceformand, overalt agtet for sin ædle personlighed.

⁷⁾ Til den 28/1 var indkaldt ca. 4500 frilodsmænd af årgangene 1860 og 61 fra kongeriget og Slesvig til uddannelse på infanteriekserscerskoler i København, Odense og Nyborg samt på Kronborg. Broderen Christoffer indkaldtes således til Odense.

snart du kand, at jeg kan høre fra dig, og hvordan det gaar derhjemme. Nu skrive jeg ikke mere, førend jeg hører fra eder, da jeg haaber, det skulle blive en af dagene, hvis ellers brevene gaar rigtig. Hils nu byens folk og andre bekjendtere fra mig, at jeg lever vel, saa er det dog godt, mens det varer, og hvad fremtiden vil bringe os, vil vi give Gud i haand. Idag har jeg været oppe paa Rundetaarnet, og jeg har seet kongen og kronprindsen, som tog afskeed med en deel, som reiste, de vare her fra byen, og kone og børn fulgte dem grædende til skibsbroen. Jeg vil nu ende for denne gang med en venlig hilsen til dig og børnene fra eders hengivne

N. B. Thomsen.

Kjøbenhavn, d. 31. januar 1864.

Kjære kone og børn!

Din skrivelse af 25. dennes modtog jeg den 30. med stor glæde, da jeg deraf kunde see, at alt stod godt til hos eder. Ja! det var for mig en stor glæde, den største, jeg snart nogensinde har havt, thi nu var jeg nærved at være syg af længsel efter eder, sidste nat drømte jeg om eder hele natten, jeg syntes, at jeg var hjemme hos dig, og vi talte sammen om denne reise, jeg nu havde giort og om aldtning. Og hver gang jeg blev vaagen, laa jeg, som jeg pleiede, i den mørke kjælder paa gulvet ved den store Jørgen, og saa sovede jeg, og drømte det samme igien, og det blev ved hele natten. Jeg kand af din brev see, at du har faaet begge de første breve, som jeg har skreven, som fornøier mig meget, thi jeg kand nok vide, du længes lige saa meget som jeg, og jeg har nu skreven et brev til mine forældre 2 dage efter denne, jeg har svaret paa, som jeg ogsaa nu venter svar paa, og i denne var der een

til dig, ... og nu igaar sendte jeg igjen een til dig, saa du nu snart kan have een hveranden dag. Jeg vil nu med dette brev sende mine klæder, thi vi veed ikke, hvorsnart vi kommer herfra, der reiser nogen hver dag, vi har endnu ikke faaet gevær og tornyster, men det kan vi jo snart faae, og vi bestiller ingenting, da de nok veed, at der er ikke noget at stille op med saa gamle karle. Vi gaar paa gaden, som vi vil, og bryder os ikke om engang at hilse paa officerer, de kand gaa om ved dem med piben i munden og hænderne i lommen. Pudse er her ikke tale om, men kommer vi til regementerne, kommer vi nok til at bestille noget.

Jeg kand Gudskelov ... lade dig vide, at jeg er ved god helbred og sundhed, som du kunde snart tro, jeg havde glemt at melde dig. Nei! det glemmer jeg ikke, derom beder jeg saa meget. Thi naar man bare kan beholde helbred, kan man gaae meget igjennem, jeg har rigtignok været forkjølet og havt slemme hoste, men har ikke været syg, som nu er ved at gaae over, det var jo koldt paa reisen, og den lange tiid vi var paa vandet. Hvad mine penge angaar, har jeg endnu 20 rigsdaler. Reisen tog 7 rd. 1 mk., men vi reiste sparsom, og jeg har endnu over halvdelen af mit smør, da jeg har flæsk til brødet, og mit ost har jeg ikke brugt af, da man best kan flytte med det.

Du skrev om ... at jeg skulde sende dig mit portræt, det ville jeg ogsaa have gjort, jeg og Gjøde og flere gik igaar og ville have havt den, men vi kunde ikke rigtig komme tilrette dermed, vi var et sted, hvor de havde vaabenfrak og sabel, thi det har vi ikke faaet, men der syntes vi ikke, de gjorde det rigtig. Da der var saa mange, saa var vi flere steder, men der havde de ikke vaabenfrak og sabel, vi kunde tage paa, og saa blev det ikke til noget. Vi har en stor lyseblaa overkappe, som vi gaar i, af den slags dragonerne før

har havt, og de er ikke noget at lade sig tage af i. Jeg synes heller ikke, jeg bryder mig saa meget derom, da jeg, mens jeg var hjemme hos dig, gav dig 3 portrætter, som ligner mig ganske fuldkommen, og vi vilde haabe, at Gud skulde være os saa god, at vi skulde samles sunde med hverandre igjen. Jeg vil nu ikke skrive brevet færdig, vi skal stille klokken 12, og rygterne ere ikke gode idag, for at jeg vil høre, hvad ordre vi faar. —

Jal vi fik dog ikke andre ordre, end at vi skulde stille imorgen klokken 12 igjen, og captainen sagde, at vi formodentlig skulde have gevær og tornyster, og vi kommer vist herfra en af dagene. Idag har jeg været inde paa Rosenborg Slot, og I kan tro, jeg seer meget, lang meget, som jeg dog havde troet her var at see, og som jeg ikke her kan fortælle eder, men naar jeg [kommer] hjem, saa I nok vil tro, jeg har lært at lyve af Peder Christe[nsen]. Så vil jeg ende for dennegang med den bøn til dig, at du husker paa, hvad vi har talt sammen, og at børnene ere ordentlige, og lader os af hjertet bede, at Gud vil bevare os begge, at vi maatte samles sunde igjen med hverandre.

Og glem ikke at tak dem fra mig, som hjælper dig noget. Hils nu byens folk og andre bekjendtere fra mig, at jeg lever vel. Men især være du kjære kone og børn hilset fra mig, som næsten aldrig er mig af tankerne, hverken naar jeg vaager eller sover. Eders altid uforglemmelige

N. B. Thomsen.

Jeg sender dig nu mine klæder, og vi vil haabe, at det ikke skulle vare længe, førend jeg selv skulde komme hjem til eder. Kommer der breve til mig her, siden jeg er reist herfra, mener jeg at faa dem til at sende dem efter mig i kvarteret.

Hessel, d. 1. februar 1864.

Kjære mand.

Idag har jeg atter modtaget den glædelige budskab, at du er rask indnu og har det nogenledes godt, men det er judst ikke glædelig for mig at høre, at du har faaet tõi, thi nu er jeg bange, at du ikke bliver i Kjøbenhavn, til du kommer hjem, som jeg havde glædet mig ved. Jeg takker dig mange gange for dine breve, hvoraf jeg kand see, at du ikke har glemst os, og jeg haaber, at du nok skal skrive, naar du kand, det kand jo trøste mig aller bæst. Du kand tro, at tiden er lang for mig, men vi skal jo bie, til Herrens tid kommer, han kand snart gjøre det bedere, end vi tænker. Kjære mand, det vilde være en stor glæde for os, om vi snart kunde komme til at tale med hverandre, det er rigtig nok en haar byrde, der er lagt paa os, men vi vil haabe, at glæden bliver desto større, naar den gode tid kommer. Jeg kand see, at du ikke har bekommet mit brev, som jeg skrev d. 25., men jeg haaber, at du nu har faaet den, der skrev jeg meget om vore sager her hjemme. Vi er, Gud være lovet, alle ved god helbred, sundhed og har alting i god stand, med røgten gaar [det] godt, alting trives godt, og Lovborg har kalvet. Idag har vi Peder Hjuler den første dag, vi har ogsaa Niels Rask og Niels Jespersen idag, de flytter det tag paa lovtet og i kvongulvet, og saa vel de have det havre paa lovtet, jeg ved ikke, hvor meget der bliver endnu, men jeg skal nok lade dig det vide, vi har jo faaet 7½ td. byg paa lovtet, som jeg skrev om sidste gang. Nu er der kommen regnenger til mig til hestene 11 rd. 3 mk. 6 sk., hvoraf dem i Grø skal betale 15 mk. og brandpenge 2 rd. og 1 mk. 6 sk. Jeg var derope at tale med dem om disse penger, de mente, jeg skulde gaae fri og tale med Jeppe, om han ikke kunde

skrive til Mads i Ovsvang, og om han ikke kunde hjælpe at faa disse ved Hans Laursen, nu skal jeg derhen en dag.

Lille Engemarie vilde ikke høre, at hendes fader var i Kjøbenhavn, saa græd hun, hun sagde, at han var til mølle. Berteline er kjed af, at hun ikke vilde kysse hendes fader, men naar han nu kommer hjem, saa vil hun kysse ham hver dag. Lille Tommas har to tænder, de ere ellers raske, jeg skal hilse fra alle byens folk, de ere alle meget flinke, men det kand jo ikke hjælpe noget, for længselen er lige stor endnu for mig. Nu ønsker jeg, at saa snart du har faaet din mundering, at du da snarest mulig sender mig din potræt, og din moder vilde ogsaa gjerne have een. Jens Christians var paa en kaart, dersom du kunde faa saadan nogen, saa var det jo ikke saa kaastbar, de har faaet glar og ramme for J. C. hans, det kostede 12 sk., det var jo ikke saa meget, men jeg vil bede dig, at naar du bliver aftegnet, at du ikke seer nedad, thi saa kand jeg ikke see øinene, men see mild ligeud, det mener jeg er det bædste. Naar du skriver, vilde jeg nok vide, hvordan du har det med dine føder, om du kand bare dem. Nyheder har jeg ikke noget at tilmelde dig. Nu vil vi haabe, at Herren vil vende dette til det gode for os. Naar vi blot ret kunde haalde os til ham af ganske hjerte, saa skulde det nok blive godt aldt sammen, thi han ved best, hvad der tjener til vor gavn. Nu være du hilsede paa det kjerligste fra din hengivne kone og børn

Ane Raskesen.

Der blev 5 td. 5 skp. fram havre.⁸⁾ Nu har de begynt at tærskte boghvede.

---

⁸⁾ Formentlig det vægtigste korn, som flyver længst frem, når kornet kastes.

Kjøbenhavn, d. 2. februar 1864.

Kjære kone og børn!

Da det var dig saa meget om at gjøre at faae mit portræt, saa faar du det nu, idag har jeg faaet mig aftaget, mig og Niels Kolle og Gjøde, Christen Gjødsvang, Hans Linding og Christian Meklenborg fik dem idag, og vi har bestilt en kasse, hvori vi vil pakke dem alle sammen, og saa bliver de sendt til Gjøde i Krarup, hvor du kan lade dem afhente, men der maa bruges forsigtighed med dem, da det er skjørt, og saa hænges paa et tørt sted, saa faar du da dette ønske opfølt, naar nu bare det kunde komme helt hjem, den koster 5 mk. foruden kasse og postpenge. Saa seer du mig nu som en gammel soldat, men jeg glæder mig slet ikke derover nu i denne tid.

Igaar sendte jeg mine klæder hjem til dig, og der var jo en brev med, som kommer hjem til dig, saa I nok kommer til at hente dem i Varde, jeg har betalt postpenge. Det var 1 rdl. 6 sk., saa du faar dem frit. De kunde maaske komme til Hodde, for portrættet har jeg ogsaa betalt. Postpenge og kasse, det var 12 sk. til min part. (Det hele har altsaa kostet mig 2 rdl. 2 sk.).

Kjøbenhavn d. 3. februar 1864. Jeg venter meget efter svar paa den brev, jeg skrev til mine forældre, og i denne var der een til dig, jeg har endnu ikke faaet andre breve end den, I har skreven d. 25. dennes.

Idag har vi faaet gevær og tornister, og vi kommer nok herfra imorgen eller overmorgen, imorgen klokken 11 skal vi stille med alt. Der er i lang tid rejst mange hver dag. Her er nu mange rekrutter paa skolen, og de skal kuns være der een maaned, saa skal de inddeles imellem de gamle. Igaar var den første slag! Altsaa krigen er begyndt, og det gik jo heldig for os,

1 captain er død og 4 løjtnanter saarede, hvor mange meenige vide vi endnu ikke, men det skulde ikke være mange, men af tydskerne skulde der være falden mange,⁹⁾ som stormede 3 gange og maatte tilbage, saa vores beholdt pladsen, vores afbrændte byen Mysunde.¹⁰⁾ De siger jo: godt begyndt er halv fuldendt, og kunde det bare være halv fuldendt, at ikke for mange mennesker skulde blive spoleret, men det skal vel snarest være noget desværre. Nu skulde der jo være hjælpetropper undervejs fra [Engla]nd, og de skulde jo ogsaa komme fra Sverrig. [Hvad] rygterne angaar, da vide I viist lige saa meget [som vi], i det mindste faar det at vide, førend I kan faa brev fra mig.

Nu har vi da saa krig, og det er sørgelig. Og jeg er jo ogsaa blant krigernes tal og de, som skal stride for fædrelandet. Men kjære kone! Vær derfor ikke alt for ængstelig, thi jeg er jo dog blandt deres tal, som bliver skaanet, naar nogen bliver det. Vi vide jo ogsaa, at ikke alle falder, som kommer i krig, man kan jo see, at sidste gang, der var krig, var der jo mange af Hodde sogn, som var med, men jo ikke een, som fik skade, er det Guds villie, som vi vil haabe, at jeg skal hjem til eder igjen, skal jeg jo ogsaa nok komme det, enten jeg saa kommer i krig eller ikke. Sørg derfor ikke for meget... jeg drager med Gud, og saa vil vi haabe, han hjælper [os]...

Imorgen eller overmorgen kommer vi vi[dere, hvorfor jeg ikke] nu skal skrive, førend vi kommer over, og kommer i [qvarter, saa] skal jeg nok skrive igjen,

---

⁹⁾ Under kampene ved Mysunde faldt 38 mand, medens de samlede tab udgjorde 141 mand. Fjendens samlede tab var 199 mand.

¹⁰⁾ Byen Mysunde afbrændtes ikke, men blev skudt i brand af fjendtligt artilleri, der skød for langt i forhold til de syd for byen liggende skanser.

hvordan jeg har det. Hils nu alle bekjendtere, at jeg lever vel, og glem ikke at tal med børnene om mig, jeg holder saa meget af dem...

N. B. Thomsen.

Naar nu bare vi kunde faae godt veir til reisen, det vil maaske vare 2 dage, det allersnarest er 26 timer, naar vi skal tilsøes, som kan blive en haard tuur.

Slagelse, d. 7. februar 1864.

Kjære kone og børn!

Jeg er Gudskelov ved god helbred og sundhed og er her i Slagelse idag paa fastelavns søndag, vi kom hertil igaar med jernbanen, vi skulde nu have været over til armeen, men hvad er nu skeet, og Gud maa vide, hvad der vil skee, Dannevirke, til hvilke vi satte vort haab, er jo nu godvilligen overgivet, og vore tropper reist derfra nordpaa, hvorhen vide vi ikke, og tyskerne komme vist bagefter. Hvordan dette kan være, kan ingen forstaae, der er overalt stor røre, og man frygter overalt, det gaar med foræderi, hvad dette vil føre til veed ingen, undtagen den alvidende Gud, og hvis ikke der ligger noget andet derunder, som endnu er skjult for os.¹¹⁾ Saa seer det, det sørgeligste ud for os og Danmark, som det har gjort i de sidste 1000 aar, den nærmeste fremtid vil blive rig paa begivenheder, men hvad disse begivenheder vil føre til, maa Gud vide, manges hjerter bæver i denne tiid. Gud hjælpe og trøste os alle. Hvad nytte have vi nu af de mange hundrede tusinde, som er kostet paa Dannevirke, hvad nytte have vi af disse menneskeliv, som i de sidste

---

¹¹⁾ NBT udtrykker her befolkningens ubetingede, men alene på politiske slagord begrundede, følelsesbetonede tillid til Dannevirke, hvis militære udbygning var politisk forsømt.

dage er tabt, og hvad nytte have vi nu af vor hær, som har kostet saa meget og voldet os saa megen sorg, naar nu tysdskee har forlov til at gaae til vor hjem, og vi ere kaldte her. Dette kand ingen forstaae eller svare noget paa, jeg ved ikke, hvad jeg skal sige.

Her ligger jeg i kvarter med andre folk, og mig og Jens Horsbøll ligger sammen, vi har en god kvarter, men folkenes evne er ikke saa god som deres vilie, om vi bliver her noget, vide vi ikke, der kan komme ordre i samme time, og i eftermiddag klokken 4 skal vi stille med alt, men jeg mener dog, vi bliver her inat, som er godt, da veiret er streng, og det er godt at være i huusly, jeg sidder i en varm stue. I formiddag var jeg og mange andre til kirke her. Og det var i sandhed en god præst.¹²⁾ Jeg har aldrig hørt en saadan prædiken, saa jeg tør sige, der maaske ikke er en saadan mellem hundrede. Kirken var fuld af soldatter, og han prædikede om det nys skete, og om hvor tung og alvorlig det saa ud for os, og formanede saa meget til at staa fast paa den aandelige Dannevirke, da den timelige var forladt, han sagde, vi skulle ikke sørge og græde over de døde, men vi skulle græde over de levende. Han beklagede saa meget, og det kan han med sandhed, at der ikke sørgedes for soldattens aandelige vel, ikke en præst var tilstede, og ikke en Guds ord blev talet, hverken for dem, som skulde mod fjenden, eller for syge og saarede, jeg har aldrig hørt en saadan prædiken. Han ansaa det for en Guds straf over de danske folk og bad saa inderlig og rørende om Guds forbarmelse og om en bedre fremtid og sagde, at dersom folkene rigtig vilde omvende sig, vilde det snart blive bedre. — Gud ved, hvad denne tid bliver til og vil føre med sig. Det gaar ogsaa sørge-

---

¹²⁾ Antagelig dr. phil. C. F. Wiborg, s. å. folketingsmand.

lig til her, man hører og seer ikke andet end fuldskab og banden og alt ondt, godt høres ikke, det vilde ikke blive godt optaget. Tænk saa! Iblandt saa gamle folk, som næsten alle ere gifte og skulde være familieforsørgere.

Jeg længes nu saa meget efter at høre fra Jens Christian, da jeg ved, at 11. regemente har været med mod fjenden,¹³⁾ men hvordan skal jeg faae det at vide, vi ligger nu her og skal til 5. regiment, men maaske vi ikke kommer der saa snart, vi skal maaske til Fyen eller til Kjøbenhavn igjen, ja det kunde være, at vi snart kan komme hjem til eder igjen, vi veed nu slet ikke, det er en forunderlig tiid, vi lever i. —

Jeg skrev nu til dig, kjære kone, dagen [før] jeg reiste fra Kjøbenhavn, og skriver nu idag igjen, da jeg har saa god tiid, da mente jeg at skulde til tyskerne at holde fastelavn, men nu blev det anderledes, saaledes er fremtiden skjult for os. Vi er nu her forstærkningsmændene af 3 amter, vi var med et tog, det var en god læs, 48 mand paa hver vogn, og der var nok en halvhundrede vogne. Vi skal nu stille med alt, [hvad vi] har, og vil ikke skrive brevet færdig, da jeg mener, vi bliver her ind[nu].

Nu er jeg kommen udenfor Slagelse og ligger ind-quarteret paa landet hos en propritær, der har vi det godt, vi er 6 mand, og der er ikke andre bekendtere af eder end Niels Kolle. Og I skulde hilse hans kone og dem i kroen fra ham, at han lever vel. Men vi veed jo ikke, hvorlænge vi bliver her, vi kan blive her til i morgen, og vi kan jo ogsaa maaske blive i 14 dage, vi

---

¹³⁾ 11. reg. deltog såvel ved Over Selk som ved Sankelmark. Reg.s tab udgjorde her og under tilbagegangen fra Dannevirke, hvor 11. reg. indgik i arriergarden, 639 mand. Om resultatet af tilbagegangen den 6 og 7/2 kan NBT dog intet have hørt på dette tidspunkt.

vide slet ikke, jeg tænker, vi kommer snart. Jeg vil nu ende min skrivelse til dig... for denne gang med den formaning til dig, at vi seer fremtiden rolig imøde og overgiver alt i Guds haand. Hils nu alle bekjendtere fra mig, at jeg lever vel. Men især være du, kjære kone og børn, hilset fra mig. Eders altid hengivne

N. B. Thomsen.

Naar du nu skriver, saa skriv: Til forstærkningsmand af Ribe amt aaret 1855, Niels Bertel Thomsen af 5. regiment i Slagelse. Skriv snart, om jeg ikke kunde faaet et brev her og høre fra eder. Lad mig saa vide, om I har hørt fra Jens Christian, da jeg længes derefter.

Hessel, d. 14. februar 1864.

Kjære mand!

Din skrivelse af 7. dennes har jeg rigtig modtaget og deraf med fornøielse seet, at du er rask, men jeg seer, at du er reist fra Kjøbenhavn og var i Slagelse, men nu veed jeg jo ikke, om du er der, men jeg kand ikke andet, end jeg skal skrive til dig, da jeg altid er bespændt af frygt og angst for dig... Jeg skrev en brev d. 8. til dig, men jeg ved jo ikke, om du har faaet den, da vi ikke viste ret, hvor vi skulde skrive, men vi mente, du var paa Als. Da modtog jeg snart ad een gang 3 breve samt din potræt, som jeg takker saa inderlig for, og dine klæder modtog ligesaa. Jeg har Gudskelov min gode helbred og sundhed og børnene ligesaa, og Gud give, at vi kunde blive ved at spørge dette fra hverandre... Det er en sørgelig tid, vi lever i. Nu er de danske jo draget fra Dannevirke, og tyskerne draget ind i Slesvig. Gud ved, hvordan det vil gaa, tit vi sørger meget derover. Bare der ikke har væ-

ret foræderi med i spelet, men det kand jo blive bedre, før vi tænker, det var ikke got, det skulde vare længe.

Kjære mand, du skrev, om jeg ikke kunde lade dig vide noget om Jens Christian, men det kand jeg ikke saa gjerne, som jeg vilde, vi har ikke faaet brev fra ham eller fra Karen næsten een maaned. Det er sørgelig, vi længes saa meget efter at høre fra dem bege. Jeg skal hilse fra dine gamle forældre og sødskende, de ere ogsaa meget sørgmodige over, at de ikke kand høre det menste fra din broder, men han maae jo være undskylt, han har rigtignok gaaet meget igennem i denne vinter. Tænk, hvilken sorg den stakkels Karen har at bære paa. Nu føler jeg selv, hvor hart det er, det er frygtelig for mig at tænke paa, dersom min kjære mand skulde komme mod fjenden, nu er den største sorg oprunden for mig, jeg nogen sinde har havt, men naar bare, at Herren vil give os taalmodighed til at bære vor kors. Det maa dog endelig være til vor gavn. Kand du ikke skrive til J. C., om vi dog ikke kunde faa noget at vide om ham. Idag er det strengt ved mig, jeg har ogsaa skreven een brev til Karen. Hvad vore sager angaar har vi alting i god stand. Sorg ikke for det her hjemme, vi skal nok passe paa, det bedste vi kand. Jeg glæder mig meget over, at du har Gud i tankerne, thi det er ham, vi skal stole paa, vi ved ikke, hvornaar vor tiid er forhaanden, den kommer somme tider, naar vi mindst tænker derpaa. Gamle Jens Olesen i Hodde er død, han døde igaar, han havde været noget syg i nogle dage, men de mente ikke, han skulde dø saa hastig, det heder jo ogsaa sin sidste time, [og der]med vel den, som altid er bered. Jeg skal hilse fra [alle bye]ns folk og gode venner, de ere alle raske. Kjære mand, lad os bede hjerteligen, at Gud vil tilgive os vor synd og af sin nåde lade os samles

med hverandre igjen lige saa raske, som da vi skiltes fra hverandre, men hvis det ikke er Guds villie, at du skal hjem til os igjen, som vi vil haabe, saa er det dog vort haab, at Herren vil tage os til naade og lade os samles hisset, hvor der er evig godt at være, naar vi [ær]ligen angrer vor synd. Derfor hold fast paa Vorherre, han er den eneste, som kand hjælpe. Naar bare vi kunde slaa vor tillid til ham, skulle det nok blive got med os. Dermed være du hilsede paa det kjerligste fra din hengivne kone og børn

Ane Raskesen.

Du vilde vide, om jeg selv skriver breve, det gør jeg rigtignok altsammen.

Farvel da! Farvel! ustadige verden, ustadige held! Jeg seer kun til himlen og sætter min haab til almagtens Herre, som hører mit raab til Jesum, min kjerlige frelser og ven. Glad iler jeg hen.

Synderborg paa Als, d. 21. februar 1864.

Elskelige kone og børn!

Jeg er Gudskelov ved god helbred og sundhed, og Gud give, det maatte blive ved, thi naar man er rask, kand man jo gaae meget igjennem, hvorfor jeg ogsaa meget beder vor himmelske Fader derom, og det veed jeg ogsaa, du gjør... baade tidlig og sildig, hvorfor vi saa vil haabe,... at vi engang samles sunde igjen med hverandre, og leve med vore kjære børn, som han har skjænket os, og som ere saa raske og saa kloge, saa mener jeg ikke, vi skulde forglemme at takke ham, som styrer alt. Saaledes i prøvelsens dage kommer man til at tænke paa Gud, som man saa ofte glemmer i de gode dage. Vort land er haart prøvet i denne tiid, og vi see døden for os, og vort hjemstavn aabent for

fjenden, det er strengt at tænke paa, men saa snart Gud seer, at vi kan taale at faa det bedre, skal det ogsaa nok blive det. Lader os derfor med taalmodighed afvente fremtiden, vi veed jo, at det maae være til vor gavn.

Kjære kone! Jeg længtes nu saa meget at høre fra dig, og igaar havde jeg den glæde at faa brev fra dig, den var skreven d. 8. og har jo været længe paa veien, men jeg haaber derfor snart at faae en igjen. Det er for mig en stor glæde, den største glæde, jeg har, at faae et brev fra dig og høre, at du har det nogenlunde, thi godt ved jeg, at det ikke kand være. Jeg skulde faae spørring paa Jens Christian, det har jeg faaet, og derom har jeg skreven i de andre breve, jeg har skreven til dig her paa Als, som jeg nok mener, du har faaet. Nu er han ikke her, han er kommen til Frederits, og jeg kom ikke til at tale med ham, som jeg saa gjerne vilde, men jeg talde med Niels Raabek, som er hos ham, og fortalste mig meget, de havde rigtig været med, men Gud havde dog bevaret dem. Alle eders bekendtere ere raske, jeg har talt med dem eller hørt fra dem, undtagen Niels Aagaard, ham har jeg slet ikke hørt fra. —

Hvis I saae, hvorledes vi har det, vilde I meget forundre eder. Her er vi 400 mand indkvarteret paa et sted, og ligger alle paa et stort hjald over kreaturerne hos en brændevinsbrænder i noget smuleret halm, saa kand I vide, hvilken mængde her er. Men jeg og Iver Tofterup, som er min sidemand, har gaaet ind i byen og fik dog en god seng, som er yderst sjældent, at ligge i, og som man ellers ikke maae, derfor giver vi 4 sk. tilmands hver nat, det er i en smal gade, som ikke er meget befærdet. Saaledes maae man gjøre omsæt, og gjøre alt for at bevare sit helbred, som er livets største gode.

Hvorlænge vi blive her, vide vi ikke, de taler stærk om, at vi skal til Frederits, vi faar intet at vide, om lige vi bliver udkommanderet, og saa vide vi dog ikke, hvor vi skal hen. Jeg har endnu ikke... været i noget fare, som du skriver, du er bange for, men vi veed ikke, hvor snart vi kommer det, vi kand blive blæst ud, hvad time det skal være, og tydskerne ere ikke langt fra os. Men... jeg beder dig, vær ikke alt for bedrøvet, og det er min mening, det hjælper dog ikke noget, men lader os rolig overgive os i Guds haand, er det hans vilie, som vi vil haabe, saa skal jeg nok komme hjem til dig igjen, saa skal tydsakens kugler ikke kunne skade mig. Jeg veed nok med mig selv, det er grueligt at tænke paa, men vi veed jo, at vi haver en Fader i himmelen, som nok kan bevare os, hvis det er hans vilie, og uden hans vilie skeer intet. Derfor lader os være rolige. Det har dog aldrig forekommet mig andet, end at jeg nok skulde komme rask hjem igjen. Han, vor himmelske Fader har jo selv sagt: Bedder! Saa skulde I faae, det vil sige, naar vi kunde bede, som det sig bør.

Naar nu... du skriver igjen, lad mig saa vide, om tydskerne ere i Jylland, det siger de her, og hvorledes rygterne der er. Vi faar ingenting at vide, alt skal dølges for os, og her er ikke aviser saaledes som i Kjøbenhavn, og hvad I har hørt fra mine brødre, som er i samme stilling, og især hvorledes du og vore kjære smaa har det. I ere mig aldrig af tankerne, ihvad jeg foretager mig. Jeg synes dog, jeg er meget glad ved, at jeg har en retscaffen kone hjemme at bede for mig og de kjære smaa, Gud har skænket os, og vi vil haabe at sees sunde igjen....

N. B. Thomsen.

(Skriv) Til forstærkningsmand Niels Bertel Thomsen ved 5. infanteri regiment, 4. kompagnie, no. 11 paa

Als.¹⁴⁾ Jeg kunde see, at Jeppe Jessen havde skrevet udenpaa brevet, lad ham ogsaa skrive udenpaa de andre, da de bedre kand gaae, naar det rigtig er tydelig, da der er saa stor mængde. Kjære kone! lad mig nu see, du faar min lille kjære Thomas til en rask dreng, til jeg kommer hjem igjen. [Udvendig under adressen har Thomsen tilføjet: Hils mine forældre og sødsken-
de og tak dem fra mig, som hjælper dig noget].

Synderborg paa Als, d. 23. februar 1864.

Kjære elskede kone og børn!

Jeg er Gudskelov ved god helbred og sundhed...

Den 21. modtog jeg atter med stor glæde brev fra dig..., som var megen smuk, hvorover jeg glæder mig meget, jeg kunde deraf see, at du og vore kjære børn vare raske, og at du ikke havde glemt mig, som jeg er vis paa, du aldrig gjør, jeg glæder mig saa meget derved, da du deri beder saa deilig for mig.

Vi lever nu i farens stund, og vor land er haardt hjemsogt, igaar saa jeg her krigens rædsler, jeg var rigtignok ikke lige for fjenden, vor regiment var i baghold,¹⁵⁾ men vi stod med ladte geværer og skulde imod dem, men da vore kanoner rigtig begyndte, retirerede de, igaarnat laa vi ude i skandser og blok-huse,¹⁶⁾ det er koldt, inat er vi her i Synderborg. Men vi ved ikke, hvorlænge vi bliver her, et regement er altid paa forpost og et i baghold, det gaar skifte-

---

¹⁴⁾ NBT ankom til 5. reg. på Als den 15/2. Efter den fra 11/2 gældende turnus for Dybbølstillingens besættelse deltog regimentet efter NBT's ankomst kun som reserve i Sønderborg.

¹⁵⁾ Under forpostfægtningen ved Dybbøl den 22/2 stod 5. reg. efter fastsat turnus i reserve i Sønderborg, men blev ved 9-tiden beordret til at besætte løbegravene mellem skanserne.

¹⁶⁾ Midt på dagen beordredes 5. reg. som skansebesætning.

viis,¹⁷⁾ og her er jo endnu mange regementer, her faldt dog ikke saa mange af vores,¹⁸⁾ men det er rædsomt at see, de siger ogsaa, at der igaar var slag i eller ved Kolding,¹⁹⁾ men jeg ved ikke, om det er sandt, men det er det vel snarest. . . . Vær ikke alt for bekymret, det kand maaske gaa langt bedre, end vi tænker, og blive godt endnu. —

Jeg stod med mine tanker ved Gud og dig og vore kjære børn, og er det Guds villie, at vi skal frelses, som vi vil haabe, skal vi nok blive det, derfor lader os være frimodige og haabe paa Guds varetægt.

Alle eders bekjendtere ere raske, det var 18. og 20. regiment,²⁰⁾ som var i faren. Jeg har nu ikke leilighed til at skrive mere dennegang. . . . Jeg fik i gaar brev fra min broder Jens Christian, men nu haaber jeg ogsaa, I har faaet brev fra ham, da han nu vist er i Frederits. . . .

Niels Bertel Thomsen.

Hessel, den 26. februar 1864.

Kjære svoger!

Jeg har længe tænkt paa, at skrive til dig, og da først meddele dig den store glæde, de fleste af byens folk modtog igaar, og især din kone, som længtes meget efter at faa brev fra dig. Brevet har jo ogsaa været meget længe underveis, men Gud være lovet, at du har helbred og sundhed. Dine forældre modtog ogsaa

---

¹⁷⁾ Den 22/2 fastsattes en ny turnus for tjenesten i Dybbølstillingen.

¹⁸⁾ Tabet udgjorde dog ca. 400 mand.

¹⁹⁾ Det nærmeste »slag« i eller ved Kolding, der blev opgivet allerede 18/2, var fjendtlige patruljers virksomhed mod forposter ved Gudsø-Krybily Kro den 20 og 21/2.

²⁰⁾ Det må være 22. ikke 20. reg., der var »i faren«.

igaar brev fra din broder J. Christian, hvilket var lige-saa glædeligt, da han har været med i mangel haard dyst, siden han sidst skrev hjem, og har døiet saa meget ondt, saa man skulde tro, det ikke var til at udholde for et menneske; det maae være glædeligt for eder at tale med hverandre, saa langt borte fra eders kjære i hjemmet, dem, I saa inderlig elsker, og som vistnok sjelden er ude af eders tanker, man skulde næsten tro, at disse hjemvees tanker kunde svække eders mod til at udholde de møisommeligheder og farer, som denne stilling fører med sig; men jeg troer, at det modsatte er tilfældet med eder, da jeg seer, at I fortrøster eder til, at Herren vil være med eder, og som din kjære broder skriver, at Herren har frelst ham som en brand ud af ilden. Du er nu ogsaa inddeelt i krigernes rækker, seer jeg, og maaskee du allerede har været med mod fjenden, da der jo har været rygter om et slag ved Dyppel,²¹⁾ hvilket neppe vil udeblive, dersom ikke andre omstændigheder forhindrer det. I dette øieblik erfarede jeg, at kammerherren paa Nørholm havde været i Hodde kro og sagdt til I. Iessen, at vor stilling saa noget bedre ud med hensyn til udlandet, det kan maaske blive godt, før vi tænker derpaa. Lader os i fælles bøn til vor almægtige beskytter bede om nåde til at slutte os nærmere til ham, som ene kan redde Danmark og dets folk fra undergang. Ja, kjære ven, tab derfor ikke dit mod, men vær glad i Herren, han kan maaske om kort tid føre dig uskadt hjem til dine kjære, som du jo længes efter, og da bliver glæden desto større. Jeg vil nu melde dig et ord om dit hjem, og da tror jeg, at det gaar godt nok efter omstændighederne, kreaturerne ser godt ud alle sam-

---

²¹⁾ Formentlig den før omtalte forpostfægtning den 22/2 (Bøfelkobbøl, Ragebøl og Dybbøl by). Se note 15.

men, og saa vidt jeg kan skønne, passer Peder godt paa, jeg ser til dem engang imellem og taler med ham om, hvordan han kan fodre, maaske der kan gaa lidt mere korn til, end hvis du havde været hjemme, men derpaa maa du ikke fortyde, da det ikke er godt, naar kreaturerne bliver for magre. Dine plage voxer godt, og [den] gamle Svot gaar ikke ret længe,²²⁾ da der er hvidt i patter[ne]; forresten kunde der jo blive meget mere at skrive, men da alting er i god stand, vil jeg lade det være til en anden [gang]. Jeg vil nu bede til den gode Fader i himmelen, at han vil bevare dig uskadt og opretholde dit mod, indtil du kommer hjem. Vi vil alle her i byen søge at hjælpe din kjære kone efter bedste evne og leilighed. Jeg har faaet mig en karl leiet, som kan være god nok, dersom jeg kan blive hjemme, hvilket jeg haaber. Nu til slutning beder jeg dig hilse J. Christian fra mig og min kone, men selv være du helset paa det kjerligste fra os alle sammen her hjemme, og vi beder for eder begge, at Herren vil ledsage og bevare eder igjennem alle farer, det ønskes af os allesammen. Levvel.

Chresten Pedersen.

Hessel, d. 28. februar 1864.

Kjære mand!

Din skrivelse af 21. dennes har jeg rigtig modtaget og deraf med fornøjelse seet, at du er ved god helsen og sundhed, hvilke er den største glæde, jeg har i denne sørgelige tiid, og jeg kand, Gud være takket ogsaa tilmelde dig den samme gode igjen, baade mig og børnene ere raske. Naar den gode Gud blaat vilde unde mig den glæde at spørge dette fra dig, til du

---

²²⁾ Dvs., den vil snart fole.

kommer hjem til os igjen, det er et ønske, som daglig er i mit indre alle tider, ihvor jeg end vandrer. Du vilde nok vide, hvordan rygterne vare herhjemme. Kammerherren paa Nørholm havde været i Hoddekro, han mente, at de vare bedere, han sagde, at franskmanden nok vilde til at rykke ind [i] Prøjsen, naar bare at det var sandt. Tydskerne ere i Kaaling [Kolding], og de siger, de har været 2½ miel nær Frederits, men de siger da, at de ikke har beleiret den inu, de ere ogsaa i Vein, men om de vil herud vide vi ikke, men vor himmelske Fader kand jo snart hjelpe, naar det er hans vielie, førend vi tænke derpaa, og vi skal jo bære vor kors med tolmodighed i haab om, at han ikke vil straffe os, som vi fortjene, thi med vore gode gjerninger fortjene vi sleet intet, det kand jo blive bedre, før vi svage og kortsynede mennesker tenker derpaa, vi maa jo ikke fortjene bedre endnu. Han har dog bevaret vore bekjendere endnu alle sammen. Du skrev, at du ikke vidste noget om Niels Aagaard, han er taget til fange og er i Magdeburg, han har skrevet hjem 2 gange, men han skrev, at han havde det godt, folkene vare flinke. Vi har alting i god stand. Peder passer godt paa kreaturerne, gamle Svot vel nok ikke gaa saa meget længre, og vi kan snart have optærsket, og der er ingen ting i veien, naar bare du, min elskelige mand, kunde komme rask hjem til mig og mine smaa børn, jeg skrev en brev den 26., og Christen Pedersen lagde een uden om min, og i dag vil Hanne nok have een i min. Jeg kand lade dig vide, at Christofer er rask, han bliver ikke kaseret, han skriver, at de ikke kaserer nogen, inden de dør, saa kunde de ikke bruge dem. Christen Uhrmager er og i Stendrup efter den adresse til moder hendes sødster, jeg mener dog, om du ikke bedere kunde faa een seng der og noget varm, om du saa skulde betale det, og saa skulde

du hilse dem flittig fra dem i Grø, at de ere raske. Jeg skal op efter Berteline i eftermiddag, hun har været der i 8 dage, og hun maa ikke komme hjem for Marie, de siger, de gjør saa meget ud af hverandre. Thommas er en døgtig dreng. Der staar i aviserne, at høie nummere fra aaret 1859, altsaa Hans Jensen, skal indkaldes til 15. mars tillige med rekruterne. H. J. har degtet en sang og sat i aviserne,²³⁾ den er 10 vers, og begyndelse paa hver vers kand sige Danmark Hør! Det er en smuk sang, jeg kunde jo gjerne skrive en vers eller 2 deraf. 3. vers: Naar gode dage ikke os drage kand til Gud, saa er det Herrens skikke, han sender plager ud, at man dog skal bemærke, Gud lever vist endnu. Han er den evig sterke til glæde og til gru. 4. vers: Med overmod i sinde bag Dannevirkes vern de danske vilde vinde, men maatte flygte fjern. Det synden er som strider med staal og skarpe skud. Det er paa de tider, vi vender os til Gud. — Ja, det er rigtignok paa høje tid, vi vender os til Gud. Der er mangen hjerte, der bløder i denne tiid, min gjør det da, og jeg kand aldrig slaa det af tankerne for dig, min kjære uforglemmelige, hvor haart det er for mig somme tider, det kand jeg ikke beskrive, det er aldrig mig af tanker, vi ved jo ikke, hvad enden vil blive endnu...

Ane Rasksen.

[Udateret, ikke stedfæstet].

Kjære uforglemmelige kone og børn.

Jeg tænker næsten altid med veemod paa eder, hvor sørgelig det for tiden seer ud for os og vore smaae raske og kloge børn saavel som andre ting, hvad vi have

---

²³⁾ Sangen findes i »Vesterjydske Avis« for den 14/2 dog under forfatternavnet Peder Chr. Nielsen, Fåborg sogn.

... Maatte [vi] samles med hverandre sunde og raske, hvor vilde vi da ikke glæde os og leve sammen med vore kjære børn med fornøielse; da vilde, hvad vi her ved taber i det timelige, mange gange være gavnet os i det aandelige...., du er nu ene i hjemmet med vore kjære børn! Nei. Uforglemmelige ægtemage, du er ikke ene, mine tanker ere aldtid, ihvor jeg er, og hvad jeg seer, hos dig. Da jeg var hjemme, ved du nok, jeg talte tidt om, jeg drømte, jeg var i krigstjeneste, men ingensinde i nogen nød, og nu siden har jeg tidt drømt, at jeg var hjemme hos eder igjen og var sund og rask....

Niels Bertel Thomsen.

Synderborg paa Als, d. 3. marts 1864.

Kjære kone og svoger samt øvrige familie!

Da jeg nu lige, mens jeg var færdig med brevet, modtog 2 breve fra eder, som vare lagde inden i hverandre og skreven den 26. februar. Dem modtog jeg rigtig med stor glæde, da jeg nu saa meget længtes efter at høre fra eder, og jeg deraf seer, at I alle ere ved god helbred og sundhed og har alting i god stand, hvilket fornøier mig meget at høre, da det er den eneste glæde, jeg har her. — I skriver, at I har længtes meget efter at høre fra mig, og jeg har skrevet meget jævnligt, jeg skrev 2 breve i Skoubye her paa Als, og har siden skreven 2, som jeg nu haaber, I alle har faaet, og hvorfor jeg nu haaber snart at faae een fra eder igjen. Jeg takker eder begge meget for eders smukke og trøsterige breve, som gjerne kand behøves i denne tiid.

Du skriver..., at tiden bliver kjedeligere for dig efterhaanden, som ikke glæder mig, men jeg beder dig! Trøst dig det bedste du kand, og haab paa Gud,...

og da er jeg vis paa, at vi ikke vil glemme denne tiid, det vil blive stor gavn for os alle vore dage, og vi vil leve sammen med vore dygtige børn med fornøielse. Gud give, det snart maatte skel! Og det mener jeg dog, da der nu [er] stærk taler om vaabenstilstand, og saa bliver det nok til fred, det har allerede kostet meget, og mangens liv og lemmer er gaaet tabt. Gud vær dem naadig og trøst deres efterladte, derom vilde vi bede af hjærtet.

Jeg er, Gudskelov, ved god helbred og sundhed og seer tilvisse lige saa godt ud, som da jeg var hjemme, hvorfor jeg maa takke vor himmelske Fader, thi vi lever i en daarlig stilling. Men jeg har dog, ... faaet en daarlig fod, hvorfor du ikke skal sørge, jeg har i nogen tiid havt frost i den ene fod, og nu i sidste uge, da vi vare ude mest baade nat og dag, tog det til. Det er oven paa foden, saa jeg ikke kand faae støvler paa, og jeg er nu frie for tjenesten, jeg er nu kvarter syg og er fri, og nu i overmorgen skal vor regement atter paa forpost,²⁴⁾ saa kommer jeg vist paa hospitalet. Doktoren sagde, at jeg maatte ikke begynde med at tage støvler paa. Men derfor skal du ikke sørge, da jeg ellers er frisk og sund og mangler ikke noget, og det skal jo kureres, men det kand jo gjerne vare en tiid, førend det bliver rigtig helt igjen, men saa er jeg dog frie for tjenesten i denne tiid, derfor maae du sna-

---

²⁴⁾ Efter den for perioden 23/2-16/3 fastsatte turnus havde 5. reg. forposttjeneste den 24/2, 27/2, 5/3 og 8/3 samt tjeneste i skanser og løbegrave den 25/2, 6/3 og 9/3. Den 23/2, 26/2, 7/3 og 10/3 var regimentet i reserve i Sønderborg. Derudover kantonerede regimentet på Als. Forposttjenesten var på denne tid overordentlig ubehagelig og risikabel, idet fjenden havde udmærket kendskab til forpoststillingerne p. gr. af talrige desertioner blandt det ikke loyale sydslesvigske mandskab (10. og særligt 12. reg.).

rere glæde dig derover end sørge derfor, da jeg ellers er fuldkommen rask. Og jeg staar godt ved kompagnikommandøren.²⁵⁾

Sidst jeg var paa vagt, havde vi 2 præssiske fanger, det var en par udmærket smukke karle, havde en deilig uniform og var langt raskere end vi andre danske, de var meget glade ved os, fik spise og drikke, saa meget de vilde have, og vi var rigtig gode venner med dem. Er det ikke grueligt at tænke paa, at vi skal dræbe og lemlæste hverandre, som ikke har det mindste ondt med hinanden at skifte. — Hils nu Christen Pedersen og tak ham for hans udmærkede smukke brev.... Jeg mener dog, det skulde ikke vare ret længe, førend vi skulde komme hjem. Hvor vil vi da ikke glæde os.

Niels Bertel Thomsen.

Naar nu bare det kand gaae rigtig hjem, saa har du her at læse paa en heel dag, jeg skal snart skrive igjen.

Sundsmark paa Als, d. 11. marts 1864.

Kjære uforglemmelige familie!

Jeg er, gudskelov, ved god helbred og sundhed, og Gud give, det kunde blive ved, og jeg kunde spørge det samme fra eder igjen. Min fod er meget bedre, men det vil vare noget endnu, inden det bliver rigtig heelt, saa jeg nok endnu en tiid bliver fri for tjenesten, jeg har nu været her i denne uge, medens regementet har været paa forpost, og det har været en daarlig veier for dem i disse dage. Imorgen kommer vor regement af forpost ud paa landet igjen, og der haaber jeg nok er brev til mig, da jeg nu ingen har faaet siden den,

---

²⁵⁾ Premierløjtnant J. E. Jacobsen.

som du, ... havde lagt indeni Christen Pedersens, som var skreven d. 26. februar.

Vi er her i samme stue endnu, som jeg skrev i sidste brev, og er nu over 20 quartersyge her, som ligger i lidt halm. Af vores kompagni er vi ikke andre her end mig og en underofficer, som er min gode ven, og vi har hverken faaet lønning eller forpleining i denne uge, saa at man, hvis man ikke selv havde noget i pun-gen, maatte sulte fordærvet, vi faar noget af de andre, og noget kjøber vi selv, men de maa jo op med sølv-sækken, naar vi kommer til regementet. Underofficeeren har ogsaa en daarlig fod. Jeg har i dag skreven til Jens Christian, de har sagt her, at 11. regement var i Veile, som jeg glæder mig meget over, hvis det er sandt, da han saa kunde komme til at tale med hans kjære familie, som [det] nu er saa længe siden, han forlod og har siden gjennemgaaet saa meget, saa man skulde troe, det var umuligt for mennesker at udholde.

Den almægtige Gud, som opholder alle ting, han opholder ogsaa os, og man kand vel sige mere end hjemme, hvorledes vilde det ellers gaae, da jeg ikke tror, nogen kunde udholde det hjemme, saaledes som de her har havt det, der har ligget i tjenesten hele vinteren. At tjene kongen i fredstid er slet ikke at ligne ved dette, foruden livsfare det er forbunden med. Nu har jeg i 3 uger ikke været af klæderne og befinder mig endda saavel, som jeg nogensinde har gjort. Naar bare vi kand komme i nogenledes tætte huse og have frisk halm, som er sjælden, at ligge i, finder vi os meget vel tilfredse, og dertil vilde man see skjævt hjemme. Hils dem i Grø og faa at vide, hvad din moders søster og mand hedder, da jeg ikke husker det, og siig dem at hilse Gjødes og Christen Mortensens paa heden fra Ole Aagaards svoger Poul Blaaholm, han er rask, er ved samme kompagnie som jeg, det er en ud-

mærket flink karl, og vi ere rigtig gode venner. Nu kand jeg ikke see længer, og jeg haaber nu i morgen at faa brev fra eder, som jeg længes efter.

Sundsmark paa Als d. 12. marts 1864. Idag er jeg kommet til kompagniet igjen og fik da mit ønske opfyldt, som jeg havde ventet, og snart mere, da jeg fik saa mange breve og sedler fra eder, og som alle ikke indeholder andet end godt, som jeg glæder mig saa meget over, og som er den eneste glæde, jeg har her. Iver Tofterup havde taget dem til mig, og der var een fra dig..., som var skreven 2 dage efter den anden, jeg har faaet fra dig, og jeg har svaret paa igjen 2 gange, der var jo ogsaa een fra Christen Pedersen, men jeg haaber nok, I nu har faaet dem begge fra mig, og i din brev var jo ogsaa een fra Hanne Pedersen, hvorfor du ikke maae forglemme at takke hende og hilse dem flittig fra mig og sige, jeg glæder mig meget over, de skriver til mig. Jeg fik jo ogsaa en fra min moder, som ligeledes var en smuk brev og trøster mig meget, og i denne var jo ogsaa en hilsen fra dig. Forglem heller ikke at takke min moder derfor og hils dem alle mine forældre og sødskende fra mig paa det venligste. Hils dem alle i byen venlig fra mig og siig, det glæder mig saa meget, naar de skriver til mig, jeg skriver rigtignok ikke til dem, men jeg skriver jo saa jævnlig til dig, som jeg veed, du seer, og der skriver jeg om alt, hvad jeg ved, saa jeg ikke synes at vide mere at skrive om. Alle bekjendtere her ere, saa vidt jeg veed, raske, og om Anton i Hulvig har jeg ikke hørt noget, men jeg veed ikke, hvad regiment han er ved, 2 af mine gode venner her ved regimentet ere ogsaa fangne, men dem kjendte I ikke.

Skriv nu saa snart som muligt, og lad mig vide, hvorledes det gaar med foderet, om det kan slaa til og om plagene, om gamle Svart har folet, og hvordan

den er, føllet. Nu i paasken skal de 3 køer kalve næst ved den, der staar ved tyren, og Silketraad om april, vi skulde og have toe af de smukkeste kalve, om ingen af kvierne ere løbne, om faarene ere stærke, og hvor mange lam I har, de skulde jo vedblive at have af det samme gode høe, om alle bierne ere levende, om I fæder den lille galt, og alle kreaturerne staar sig vel. Hvor mange td. boghvede I fik, om det var frisk, om ikke musene har spist af tærskenhavren og passer paa at levne af det smaae rug at fodre med i foraaret. Lad mig ogsaa vide, om kreaturer og korn koster noget derhjemme, der er vist en simpel priis paa alt, hvad I skal sælge, nu maae de 18 rdl. være at faae hos veimanden. Men især lad mig vide, hvorledes du selv og børnene har det, som er mig det kjæreste af alt i verden. Og Gud give, at vi snart maatte see en bedre fremtid og mine ønsker og drømme snart maatte gaa i opfyldelse, at jeg kunde komme frisk og sund hjem til eder igjen...

N. B. Thomsen.

Hessel, d. 17. marts 1864.

Kjære elskede mand!

Din skrivelse af 7. dennes modtog jeg den 15., hvorfra jeg med fornøielse seer, at du er ved god helbred og sundhed, og hvorover jeg takker vor himmelske Fader, det samme kand jeg ogsaa tilmelde dig igjen, baade mig og børnene ere raske, undtagen lille Thomas er lidt forkjølet, men det skal med Guds hjælp nok gaae igjen. Du vilde nok vide, om Christoffer bliver ikke kasseret, men det bliver han nok ikke, derom har jeg skreven før, dersom du har faaet brevet. Han har været rask hele tiden, men nu venter vi stærk efter brev fra ham. Hvad Jens Christian kand jeg ikke tilmelde dig an-

det, end hvad jeg har skreven før, vi venter efter brev fra ham, nu har han jo været i slag igjen ved og i Veile. Det var nemlig 11. regiment, der var imod den overlegne fjendestørke, og den kompagni, hvor han er ved, har lidt meget, kand vi see i aviserne, men vi haaber dog, om Gud ikke har bevaret ham endnu. Idag glæder vi os meget ved røgterne, dersom det er sant, der var nogen, der hørte kanonnerne igaar, og de siger, at der er telgrafferet til Varde, at de havde faaet døgtig smøre og var redereret 5 miil synderpaae, bare at det var sant. De siger ogsaa, at der har været slag ved Aarhuus, men vi veed ikke, om det er sant. De siger ogsaa, at der skal være kommen 23 tusinde svenske herover, men vi ved jo ikke, om det er sant eller ikke, men jeg har den tro til den kjære Gud i himmel[en], at han nok skal hjælpe os, naar han seer, at vi kand taale det. Han ved best, hvad der tjener til vor gavn, men han seer ikke allene efter det timlige, men efter det evige, som ogsaa er det vegtigste, men vi usle mennesker seer gjerne efter forgjængelige ting, som ikke har meget at betyde imod det evige. Kjære mand, lader os stole paa den kjære Herre og Frelser og bede ham, at han vil sende os en liden tiid, og at han vil give os forstand til at bruge den, medens det endnu er dag, endnu er Gud at naae, endnu er himlen aaben, men vi ved jo ikke, hvornaar vor livs lys bliver sluket sin sidste time. Engen ved vel den, som altid er bered... Du kand tro, at tiden er lang og kjedelig for mig, og det kand du ikke undres over, thi vi savner dig herhjemme til mange ting, men der er noget dybere, nemlig den fare, hvori du gaar, det er det, som smerter mig haart. O, at vi ret snart kunde see enden paa det, og saa den kunde blive god for os, og det vil vi haabe... Jeg kand lade dig vide, at gamle Svot har folet, det er en pæn brun stjernet og snepet haars-

føl,²⁶⁾ og plagene trives godt, og alting er i god stand. Vi maae ikke forglemme at takke Gud for det gode. Sist jeg skrev, lod jeg dig vide, at Christen Pedersen var indkaldt. Han er reist til Aarhus, jeg skulde hilse dig fra ham, jeg lenges efter ham. Han var saa tjenstvillig og flink imod mig. Din moder skriver nok en brev til dig idag. Der har ogsaa vær[et] nogen af de ubudne gjester [dero]vre i Varde, 24 mand og en løitenan, de vilde have, vi skulde [...] det var meg hver dag, de har taget byfogden med d[em og v]æret meget næsvis, i gjestgivergaarden vilde de have bovsteeg²⁷⁾ og ½ flaske viin pr. mand, som de ikke betalde, de vilde tømme kasserne, men forskam var der ikke noget i dem af betydenhed. Nyhed har jeg ikke meget at tilmelde dig, derfor vil jeg avbryde denne gang... Jeg skal hilse dig fra byens folk og fra Peder i Ølger, han fik 2 af dine breve med hjem. Peder Helt har ogsaa været her for at hørre fra eder...

Ane Raskesen.

Sundsmark paa Als, d. 20. marts 1864.

Da der tales og skrives saa meget om tilstanden i vor armee, som næsten alt sammen lyder meget godt og roses af den orden, som finder sted med alt, hvor godt der bliver sørget for kvarterer, for forpleining til os, og hvor godt der sørges for syge og især af den kamplyst og mod, som soldatterne have, saa vil jeg nu

---

²⁶⁾ Hunføl med hvid snip på mulen.

²⁷⁾ Ifølge »Vesterjydsk Avis« for den 14/3 fik de bøfsteg. Meddelelsen i avisen om denne hændelse slutter iøvrigt således: »Det gjorde et smerteligt indtryk at se en stor del af byens indvaanere stimle sammen i store klynger udenfor gjæstgivergaarden for at se de ubudne gjæster. I forrige krig rullede man gardinerne ned og tillukkede dørene, igaar vare gaderne fyldte med mennesker, som om kongen var kommen.«

skrive nogle linier derom, da jeg nu har været her ved armeen paa Als, siden Dannevirkestillingen blev forladt. Her har hele tiden hersket stor mismod og misfornøielse i armeen paa grund af, at enhver fornuftig soldat ikke kand indse andet, end vor stilling er forkeert, og det hele gaar ud paa at faae folk og land spolt, hvor mange milioner ere ikke allerede tabte foruden menesker, som har mistet liv og lemmer og maa vende hjem som krøblinger. Hvor stor sorg har det ikke allerede voldet i landet, da mangel familiefader, som har draget bort og har forladt kone og børn, ikke mere vender tilbage, og mange kommer som stakler og krøblinger, hvor bedrøveligt er det ikke for vedkommende. At der sørges godt for syge er vist langt fra tilfældet, jeg har talet mange, som har været syge, men de har ikke fortaldt noget godt, og med ald den mængde, som skjænkes til syge og lazaretterne, trænger vist haardt til bedre opsigst og orden, da det nok er langt fra, at det naar de rette vedkommende, og de gode givere ikke faae den glæde deraf de kunde, og mange gaver bliver af den grund borte, naar de ikke bliver rigtig anvente.

Og at der ikke sørges for, at præster er tilstede ved en armee i en saadan tiid er høist beklageligt, især da vor første minister er biskop, at der ikke tales et gudeligt ord hverken til syge eller sunde, er her nogen præster, saa ere vi da i det mindste uvidende derom, da jeg aldrig har hørt nogen tale derom. Og af den mod, som soldatterne have, har jeg ikke hørt noget, da alle ere nedbøiede og mismodige, vi faae jo den ene nederlag efter den anden, og ingen kand indsee andet, end at der er noget galt ved det, naar vore kanoner kunde gjøre største skade paa fjenden, skal de holde stille, som der forundres saa meget over, og ikke bliver forklaret os, og vor flaade, som der har gaaet saa stor pral

af, mærker vi slet ikke noget til, skulde den ikke bruges i denne tiid, hvortil skal vi saa have den.

At vi nu her ligger og bliver ødelagde, og tyskerne raader over hjem og spolerer, hvad vi der have, er noget, som vist nedbøier de fleste, jeg har taldt med mange af alle vaabenarter, men de har alle udtalt sig med beklagelse.

Det glæder mig dog, at der er nogen, som tænker paa os, jeg har læst i Dagbladet for den 14. no. 64, hvori jeg ser, at der har været ført tale om det i folketinget,²⁸⁾ og at folketingsmand hr. A. Hage har udtalt sig om flere ting, som kanske godt stemmer med, hvad jeg har hørt, og som han siger burde at oplyses, og af den slags er der mange, men som vel kommer frem efterhaanden. Og at ligeledes folketingsmand hr. S. Kjær, som selv har været soldat og ved, hvad det betyder, har sagt til de andre herrer, at de selv skulde prøve, hvad det betyder at være soldat i en saadan tiid, saa skulde de nok have sørget for, at det var blevet anderledes, mente han vel, da skulde de ikke tale i saa høje toner, som de nu gjør. Vi har nok almindelig værnepligt, men hvor mange af saadanne kommer med, de bliver vist for det meste kasserede eller bliver trænguske, og ellers er det ikke noget for dem at regne at stille for sig,²⁹⁾ da de jo kand faae flere tusinde om aaret i deres embeder. Oberst Tcherning har vist en-

---

²⁸⁾ Under forhandling i folketinget den 12/3 om krigsskatten kom armeens forplejning og omsorgen for soldaterne til liden-skabelig debat.

²⁹⁾ Det var nok den almindelige opfattelse, at især akademi-kerne og da særligt de københavnske udnyttede den utiltalende ret til at lade andre stille for sig. Retfærdigvis skal det dog nævnes, at der også i f. eks. »Vesterjydsk Avis« fandtes annoncer med såvel tilbud fra som efterspørgsel efter folk, der ville lade sig stille. Også rene kommissionsforretninger annonceredes.

gang udtalt sig for, hvorledes saadanne næsten altid kunde blive frie. Det er saaledes den simple stand, som maae lide og stride, og hvad strider vi for, det er vist mest for, at de store embedsmænd kand blive i deres store embeder og oppebære de store lønninger end for os selv. De tager nok først deres huse, og hvad følgerne heraf bliver, kommer nok til at gaa ud paa os selv. Det er den simple stand, som maae lide baade først og sidst. Men saa skulde man synes, at da de have fortrinet, maatte de sørge for os efter bedste evne, og hvad som er mistænkelig burde oplyses, det gav den bedste mod i armeen. Her kunde skrives langt mere, men tiden tillader det ikke for mig denne gang. Hvad her er skreven skal vedstaaes af alle mine kammeratter og mig, og det er vor ønske, at det snarest mueligt maatte bekendtgjøres.

Forstærkningsmand Niels Bertel Thomsen af Hessel ved 5. infanteri-regiment, 4. kompagnie, no. 11 ved armeen paa Als.

Ulkebøl paa Als, d. 22. marts 1864.³⁰⁾

Kjære elskede uforglemmelige kone og børn.

— — —

Det er mit ønske, at I snarest mueligt vilde sørge for at faae denne brev i aviserne, at det kunde blive offentliggjort,³¹⁾ om I ikke kunde faae Jeppe Jessen eller een

---

³⁰⁾ Foruden denne datering slutter brevet med en forkert datering. Skærtorsdag 1864 faldt den 24/3. Brevet synes såvel efter sin fremtræden som efter indhold skrevet ad 3 gange.

³¹⁾ NBT's ønske om offentliggørelse i aviserne må ses på baggrund af en udtalelse af C. B. Rimestad under den i note 28 anførte debat. Til spørgsmålet om det rimelige i at drøfte soldaternes talrige klager i folketinget udtalte Rimestad bl. a.: »... Det laae netop for her at tage det under alvorlig overvejelse, og det

til at sørge derfor. Jeppe Jessen mener jeg kunde best, det skulde have været gjort for lang tiid siden. Men vi har jo ment, om det ikke skulde faa ende, og skulde der skee forandring i det samme, som var høist ønskelig, kand I jo lade det være ved dette, det er, det skulde maaske rettes noget først, da her er stor urolighed og ingen god adkomst til at skrive, som jeg nok mener Jeppe Jessen kunde, og jeg tænker nok, I kand faae det i aviserne uden betaling, da jeg nok mener saadant skeer frit, ellers vilde det jo koste meget, som ikke er vor leilighed. Det er i disse dage en meget deilig veir, og man vilde have meget travlt, hvis man var hjemme, som nu ikke er tilfældet, men der tales nu stærk om, at det hele er i en vending i disse dage, saa vi vil haabe, om det ikke snart skulde faa ende. Der har i de sidste dage ikke været nogen fægtning med geværer, men kanonerne vedblive at tordene, som jo dog ikke har gjort nogen skade de sidste dage.

Der tales ogsaa meget om, at der i de sidste dage har været slag ved Frederits, men jeg ved ikke, om det er sant. Kongen kom iaftes til Synderborg, men jeg har ikke hørt, hvad han vil her. Idag skal vor regiment atter paa forpost,³²⁾ og jeg bliver som før tilbage som quartersyg, da stedet ikke endnu er heldt, og skal nu igjen flytte til en anden bye, som hedder Vollerup, vi bliver ikke længe paa stedet. Vi har en meget flink læge, ellers er det ikke nemt at blive quartersyg, men

---

var ikke urimeligt, at det kom frem i bladene. Erfaringer fra krigene i Italien og Krim havde viist, at efterretningerne og klagerne i bladene havde virket meget gavnlige...«

³²⁾ Efter den for perioden 17/3-1/4 gældende turnus (aften til aften) var 5. reg. i barakkerne 17-18, 19-20, 24-25, 26-27 og 28-29/3, i stillingen 18-19, 23-24, 25-26 og 27-28/3 samt i kantonement 20-23/3 og 29/3-1/4. Denne del af brevet synes således skrevet den 23/3.

nu bliver der saa mange, saa han vil blive mere vanskelig. Vi maae rigtignok i sandhed takke Gud, vor Fader i himmelen, som har skaanet mig, og ansee det som en lykke og gudsbeskjærmelse, og lader os haabe paa Gud, at han vil være os naadig og høre vor fælleds bøn, at den thid snart maatte komme, at jeg igjen maatte vende frisk og sund hjem til eder igjen, tilligemed mine kammeratter, dem, som der endnu ere tilbage. Hvilken sorg er der ikke i vor lille Danmark i denne thid, mange ere jo tabte, men vi, som ere tilbage, vil jo bede for dem, at Gud vil være dem naadig for Jesu skyld, og at han vil trøste og styrke de saarede og alle de sørgende i hjemmet, hvis hjerter ere dybt nedbøjede i denne thid, og give dem kraft og styrke at bære de haarde tilskikkelser.

Jeg har nu taldt med alle eders bekjendtere af forstærkningen. De ere raske, undtagen dem som jeg skrev i sidste brev, der ere faldne og saarede. Christen Sørensen Qvong er ogsaa saaret, og en gaardmand fra Grindsted sogn, som boede i Naalund, er falden, han fulgte med os til Kjøbenhavn og var en meget flink mand. Min kjære ven Iver Tofterup er vist død,³³⁾ jeg har ikke kunnet faaet bestemt oplysning om ham, det var for mig en stor sorg, og jeg ønsker, om dem i Grøe ikke kunde gaa derop og sige det til hans kjære kone og familie, at han er savnet, men at han er død, maae I ikke tale om, da jeg ikke veed det bestemt. Han er i vores hænder, jeg har taldt med dem, som bar ham til Sønderborg, men siden har jeg ikke hørt fra ham. Han gav mig hans uhr³⁴⁾ aftenen før, som jeg

---

³³⁾ Iver Iversen kaldet Tofterup meldtes i »Dagbladet« for 22/3 indbragt hårdt såret til lazaret i Sønderborg den 17/3. Afgik ved døden på lazaret i København den 2/7 1864.

³⁴⁾ Se note 54.

skrev om i de andre breve, da han flere gange har taldt om, han frygtede, der vilde hændes ham noget. Jeg har endnu ikke faaet brev fra eder siden den, som var skreven d. 9. marts, og den har jeg svaret paa 2 gange før dette brev. Mine brødre har jeg ikke hørt fra, som jeg længes meget efter, jeg skrev til Jens Christian, da deres regiment var i Veile, saa jeg ikke har faaet svar paa. Skriver derfor snarest muligt, hvad I har hørt fra dem, da jeg længes meget derefter, rygterne ere ikke gode fra Jylland. Hils mine forældre og sødskende fra mig og siig, at naar de skriver til dem, de da hilser dem fra mig og lader dem bede dem, at de skriver til mig, det vilde være mig glædelig. Christoffer har jeg ikke hørt, hvor han er blevet af. Siig ogsaa til Hanne, at hun hilser Christen Pedersen fra mig og lader mig vide, hvorledes han har det. Idag er det skjærtorsdag, det er for os en sørgelig paaske iaar. Gud give, at den tilstand, hvori vi nu lever, snart maatte faae ende, det er manges ønske i denne stund, og vi vil haabe, om Herren ikke snart skulde forbarme sig over os og gjøre en ende derpaa.

Hils alle gode venner og bekendtere, mine forældre og sødskende og dine fra mig, at jeg endnu er ved god helbred. Og lad mig vide, hvorledes tyskerne huser i Jylland, det gaar vist sørgelig til, efter som vi hører, men i vores egn er de vel da ikke, og det var ikke godt, de skulde komme der, deres tyrani faar vist snart ende.

N. B. Thomsen.

Vollerup paa Als d. 22. marts 1864, som er skjærtorsdag.³⁵⁾

---

³⁵⁾ Sidste del af brevet er tydeligvis skrevet den 24/3. Brevet er feltpoststemplet 25/3. Se note 30 og 32.

Frøslev paa Mors, d. 20. marts 1864.

Kjære elskelige broder!

Din skrivelse modtog jeg i forgaars, og det glæder mig meget, at du er ved helsen og sundhed, jeg takker Herren, at han har sparet dit liv, jeg kan ogsaa tilmelde dig, kjære broder, at jeg er ved god hilsen og sundhed efter de mange farer, hvori jeg har været. Herren skal alene have tak derfor, thi han har frelst mig igjennem kugleregn, hvori jeg har været. Du har vel nok hørt, kjære broder, om den tuur, vi havde ved Veile med østerrigerne, som varede 5 timer. Offiserne sagde, dem, som havde været med i den sidste krig, at det aldrig var nogensinde saa haard i den sidste krig som den dag ved Veile, det var en Guds beskjermelse, at der ikke faldt flere af os. 11. regiment var den, som ene var i ilden, der vare saa mange tyskere, at de opfyldte hele byen, men inda holdte vi vores stilling i 4 timer, saa maatte vi rettere, da det var aften, den rettede, vi havde fra Veile, var inda værre som den fra Dannevirke. Her paa Mors har vi det for tiden meget godt, men vi var jo ogsaa trængende til hvile. Den 8. marts stod slaget ved Veile, og siden har jeg ikke hørt hjemmefra, thi brevene kand jo vistnok ikke gaa for tyskerne. I Veile var vi 15 dage, der havde jeg det ret godt, allige[vel kun]de jeg ikke faa permission [. Min] kjære kone var dog saaledes, [at hun] kom ud til mig tillige [med vor lille] datter og Karens forældre. [Hendes] gamle kjære broder Niels [.....]ng var ogsaa i Veile hos mig, det var en hjertelig glæde for mig, at jeg talde med min familie, jeg kan hilse dig fra din svoger Christen Pedersen, han er indkaldt, jeg talde med ham i Skive. Han var meget bevæget ved at se mig. Kjære broder, kan du ikke give mig nogen oplysning om, hvor Christoffer er? Til slutning ønsker

jeg..., at Herren vil bevare os og vore, at vi snart maatte see vore beste venner. Du være hilset fra mig din hengivne broder

Jens Chr. Thomsen.

Jeg ønsker nu snart at faa et brev fra dig igjen, kan jeg ikke skrive til min kone, vil det blive meget sørgelig for [os]. Herre hjælp os, at den jammer dog snart kunde faa ende.

Hessel, d. 24. marts 1864.

Kjære uforglemlige mand!

Idag vel jeg atter tage til pennen for at lade dig vide, hvorledes jeg lever. Jeg takker dig hjertelig for dine kjærkomne skrivelser, da jeg deraf saa, at du havde din gode helbred og sundhed, hvilken er den største glæde, jeg har i denne tiid. Jeg modtog nu 3 breve snart ad een gan[g], den sidste d. 16. marts og 12. marts, den 3. d. 17. februar [marts], der var en vise i. Der skrev du, hvad jeg syntes om din potræt, om jeg kunde kjende dig, det kand jeg rigtignok tilvisse, den hænger mitimellem sengene, og du sider og seer paa, naar jeg vuger lille Thomas, jeg er megen glad ved den, men det har saa lidt at betyde imod som dig selv... Det er en haar byrde, Herren har lagt paa os, men nu haaber jeg, at hans hjelptime snart er forhaanden, efter som han er almegtig og god. Nu er det rigtig nok en sver tid, nu skal vi holde 4 vogne daglig i Kaalling [Kolding], som kand blive en 11 à 12 mark daglig til os, og vi skal levere havre, halm og hø og en fed stud hver 3. dag, men den har Tisterup sogn ogsaa part i, men det kand blive 4 mark pr. td. hartkorn hver gang, der skal vi leie en at trække med den

og en at kjøre med foderet hver 3. dag, saa du nok kand forstaa, at det er en svær tiid, som ikke kunde holdes ud ret længe, men naar bare at du kunde komme rask hjem igjen, skal det jo nok gaa, det er mit ønske baade tidlig og sildig. Tydskerne har været i Grensted og i Aarhus og hele østkysten, men nu siger de, at der har været slag i flere dage ved Frederits, og at de ere truket sammen der omkring. Nu har jeg seet i aviserne, at 5. regement har været i slag d. 17. marts,³⁶⁾ og de siger, der har været slag flere gange ved Dybel, saa jeg kand frygte for, at du har været med, det er tungt for mig at tenke paa, men maaske at Herren vilde være os saa naadig og sende dig rask hjem til mig og mine smaa uforsørgede børn igjen, da kunde vi ikke forglemme at takke den algode Gud, saalænge vi lever. Den eneste glæde, vi har herhjemme, er, at det er saadan en udmærket præst,³⁷⁾ vi har faaet, jeg hørte ham sidste søndag, jeg har aldrig hørt saadan en præst. Naar bare at du kunde komme rask hjem, vilde vi ikke forglemme at høre ham og glæde os derover, da det har meget at betyde med sin sjæl[s] salighed. Jeg kand lade dig vide, at Hanne har føt en søn d. 18. dennes og er nogenlunde rask. Kristen Pedersen reiste d. 12. til Aarhus og med det samme til Tyland, vi har ikke faaet brev fra ham, saa at den stakels mand slet ikke kand faa at vide, hvordan det staar til i hjemmet, som jeg ved, han længes efter. Jeg længes ogsaa efter ham, han var saa tjenstvillig imod

---

³⁶⁾ Den 17/3 iværksattes rekognosceringsfægtninger, formentlig alene for at imødegå den evindelige utilfredshed med uvirk-somheden. Fægtningerne kostede 5. reg. 129 mand. Samlede tab 677 mand. Fjenden mistede 138 mand.

³⁷⁾ Salmedigteren J. N. L. Schjørring, f. 16/9 1825, kaldet til Hodde-Tistrup 29/1 1864, hvor han var til 1878, da han forflyt-tedes til Ørslev-Bjerge. Død 14/3 1900.

mig, og saa snart jeg fik brev fra dig, skulde han snart komme om at høre til dig. Vi lenges meget efter brev fra J. C. og C. Stoffer. Vi har ikke faaet brev fra dem i lang tiid. Naar bare at tyskerne ikke skulde komme til Varde, kand jeg faa brev fra dig. Du vilde vide, om foderet vil slaae til, det mener jeg nok. Plagene trives godt, jeg har jo skrevet, at Svot har folet, og hvordan folet er. Jeppe Jessen roser den og plagene ligesaa. Jeg tenker paa, naar jeg seer dem, at du vilde glæde dig derover, naar du bare kunde komme rask hjem med det første. Rødsommel er løben, men engen af qvierne. [Føllet er] sterk, vi har 5 lam, men di giver saa lidt til dem, der er, [saa] jeg giver [dem] mælk, ellers havde de været død. Bierne har vi ikke [seet] til inu, men nu idag vel Tranberg see til dem. Vi har [faaet] fedet den lille galt, da nu flesket er kommen i priis igjen. Vi fik henved 7 td. boghvede, men naar jeg skriver igjen, skal jeg skrive, hvor meget vi har af hver slags, jeg troer ikke, vi kand selge uden lidt byg, de har [faaet] en td. rug i Grø. Det er det eneste, jeg har solgt, og derfor har [jeg] ikke faaet pengene. Der er ikke bleven tersket uden 2 td. rug af det deroppe i kvongulvet, og det andet bliver opfodret, der gaar mere korn til, som da du var herhjemme, det vel ham Peder have. Kreaturerne seer godt ud, vi har ingen solgt af dem, jeg venter at [du] snart skulde komme hjem, saa konde du selv hanle med, hvad du vilde, som er det bedste. Kreaturer koster ikke meget, og korn har ogsaa været i en simpel priis, men nu stiger det paa grund af den mængde ty[d]skere, de 18 rd. ved veimanden kand jeg ikke faae inden i april, hvis jeg saa kand faae dem...

Ane Rasksen.

Lille Thomas er nu bedre, og vi andre ere ogsaa raske.

Hessel, d. 27. marts 1864.

Kjære elskede mand!

Din brev af 19. dennes modtog jeg igaar med usigelig stor glæde, da jeg deraf seer, at du er rask, og at du ikke havde været i slag paa grund af den daarlige fod, som jeg synes har været din lykke. Ja, kjære Niels Bertel, vi maa tilstaa, at du og mig har den almægtige været god, naar bare det kunde blive ved, hvor maatte vi da ikke lovprise vor Herre og Frelser, hvorfra alle gode gaver kommer. Jeg sider nu her, ... og skriver til dig i denne morgenstund, som er paaske-dag, som er en helligdag, da vor Frelser opstod fra de døde — det er jo ogsaa en dyrebart ting, jeg foretager mig at skrive til min kjære ægtemage, hvor maa jeg ikke dvæle derved, idet taarerne væder min kind. Nu er det snart 6 aar siden, at du drog ind til mig, nu maa jeg savne dig, jeg sider nu ene i verden med mine smaae børn overlat til vor Herre, enten det skal blive korsets vei eller glædens.

Glæde kunde det blive for mig, dersom vor Herre vilde unde mig den at see dig rask igjen herhjemme ved mig og mine smaa, men derfor kand modgan[g] gjerne oprinde for os, thi det heder jo, »gjennem ørkenen skal vi gaa, saa er Kanaen at faa —.« Men naar vi kand finde den rette trøst hos hverandre, som en par rette ægtefolk bør, og det haaber jeg, saa kand man gaae meget igjennem, og vor Herre vel unde os helbred og sundhed, saa skal det jo nok gaae, vi er al-tiid tilbøjelig til at forestille os det saa haart. ... Jeg kand see, at din sidemand Sven Tofterup³⁸⁾ er bleven saaret, og det gjør mig hjertelig ondt, da det var saadan en rar menneske og din gode ven, det vel smerte

---

³⁸⁾ Skal være Iver Tofterup. Se note 33.

hans kone dybt, jeg ved, at hun er harmstilt,³⁹⁾ maa-
ske at hun ikke kand gaa dend svære sorg igjennem,
jeg haaber, at dersom du kand komme til ham, at du
trøster ham det beste, du kand. Det er haart, hvem
det træffer paa. Jeg skal hilse dig mange gange fra
Jeppe Jessen og takke dig, at du havde været saa for-
nuftig at skrive, at de andre bekjendere var raske, de
længtes saa meget efter at høre fra Niels Kolle, hils
ham fra mig. Jeg skal hilse dig fra Christian i Dons-
lund, han har været her nede at see til Hanne, hun er
rask, men har [ventet] et brev fra hendes mand end-
nu, som hun længtes [saa meget] efter. Jeg skal hilse
dig fra Peder her. Han har været her nede at høre
vores ny præst. Du skulde hilse hans sødster og mand
fra ham og ligeledes fra dem i Grø, og du skal ogsaa
selv være hilset fra dem. Vi har ikke hørt fra J. C. end-
nu siden slaget ved Veile, men C. Stoffer har skrevet,
jeg skal faa hans adresse til dig. Han er rask. Hils ham
fra mig, naar du skriver til ham. Du skriver, at du in-
gen breve har faaet i marts, det kand jeg ikke forstaa,
da det er den 4., jeg skriver til dig i denne maaned,
men jeg haaber, at du nu har faa[et] nogen af dem.
Nu er lille Thomas rask igjen, og vi andre ere ligesaa.
Naar bare vi kand have tolmodighed, saa mener jeg,
det bliver bedre, førend vi tænker....

Ane Raskesen.

Hessel, d. 4. april 1864.

Kjære uforglemlige mand!

Jeg har nu atter modtaget breve fra dig, hvoraf jeg
med fornøielse seer, at du er rask, og at du endnu ikke
har været i nogen fare, hvorover jeg glæder mig saa

---

³⁹⁾ Bedrøvet, således at bedrøvelsen er forenet med sorg og
savn.

meget... Dine breve var skreven d. 20. og 22. marts, og nu idag venter jeg brev fra dig igjen. Jeg kand, Gud være takket, lade dig vide, at jeg er ved god hilsen og sundhed og børne[ne] ligesaa og har alting i god stand, de 3 køer næst ved tyren har kælvet, Donnerhat fik som før een rød kvie kalv, og den lader vi leve, de to andre fik hver en stor rød tyr, som jeg synes ikke [det kan] hjælpe, vi lader leve, men jeg tænker, at Silketraad faar en qvie, ellers kand vi vist faae den byttet en sted. Gamlesvot var til hest⁴⁰⁾ paa 9. dagen, og da tog hun, men nu 9. dagen igjen vilde hun ikke, hun seer lige saa godt ud som før; der var 2 af bisterne gaaet ud, Tranberg sagde var opdraget i efteraaret, da der var noget honning i dem. Vi har nu 9 lam, 3 sorte, 6 hvide, og vi har alting i god stand og mangler ikke noget, naar bare at du kunde komme rask hjem med det første, ellers seer [det] galt ud for os. Jeg kand lade dig vide, at tyskerne har været i Starup, de lette efter 11. regement og 1. Der har været en afdeling af 11. rgmt. i Varde,⁴¹⁾ der var Niels Raabek, de fik mange slags ting, der havde været stor stads. Damerne havde overragt dem tobak og segarer paa torvet. Sangforeningen var med til Hjerting, de skulde over til Før. Vi skal levere til tysker[ne]; idag er J. Jessen og Niels Møller⁴²⁾ i Kaalling, de vilde

---

⁴⁰⁾ Dvs., hos hingsten.

⁴¹⁾ 4. division (på Mors) var allerede 7/3 beordret til at afgive en styrke på 1 officer og 100 mand. Da det trods gentagne forsøg ikke lykkedes at få styrken frem, sendte kaptajnløjtnant O. C. Hammer, der forestod Vesterhavsoernes forsvar, den 24/3 en løjtnant til Nykøbing M. for at hente styrken. Denne ankom over Varde til Hjerting den 31/3 formiddag.

⁴²⁾ Niels Møller, Letbæk, f. 1829, foregangsmand, plantningsmand, medlem af amtsråd og rigsdag, nød egnens næsten ubegrænsede tillid.

see, om de ikke kunde faae 2 af vore eit vogne⁴³⁾ tilbage, det bliver 20 rd. hver dag til sognet, igaar leverede jeg 4 skp. havre og 3 L^{te} hø, som skal leveres hver 3. dag, vi kand ikke holde det ud ret lunge. Vor ford [foder] skal nok slaa til, men høet vel slaa knap til, men det kommer vi nok ud af, naar bare at Herren vel være saa naadig og sende dig rask hjem igjen.... Jeg lenges nu saa meget efter at tale med dig. O, at den tiid snart maatte oprinde for os, da kunde vi ikke forglemme at lovprise Herren, saa lunge vi lever. Vi har ikke hørt fra J. Christian endnu. Christen Pedersen har nu skreven hjem, er rask og er i Morsø, han skrev, han havde skreven til dig. Hanne er rask, jeg skal hilse dig fra hende og ligeledes fra dine forældre og sødskende og dem i Grø og de andere byens folk. Mette var her inde, nu mens jeg skriver, hun sagde, jeg skulde hilse dig flitig fra hende, hun ønskede, at du snart skulde komme hjem og komme at besøge dem, og bar[e] at vor ønske kunde blive opfyldt, at vi kunde faa fred igjen, det er min bøn, og det er vist alles bøn, det er en sørgelig tiid for alle, men hvem som savner sine kjære, det er noget, som jeg ikke kand beskrive. Men det kand jo blive godt, førend vi tenker derpaa, det maa jo dog være til vor gavn. Vi ved, at vi har en naadig Fader i himlen, som ei vel straffe os, som vi fortjener, men at han vel see i naade ned til den lille danske folk og give os kraft og størke til at bære vor kors med tolmødighed. Men der er mange, som har faaet en dyb hjertesorg. Du skrev, at Iver Tovte[rup] er vist død, men de siger, at han har skreven hjem, [han] var ikke dødelig saaret, og at han

---

⁴³⁾ Ægtvogne er køretøjer afgivet til kørsel for myndighederne, her for tyskerne.

skulde være i Kjøben[havn].⁴⁴⁾ Hans Christian Lausen Aaling har Jes i Holvig talt med, han var haart saaret i begge laard og brestent, men han mente, at han nok skulde leve. Han ligger i een by ved Flensborg. De siger, at østerrigerne og prøiserne [ikke] kand forliges, de siger, at de har slaasset imod hverandre, at der var falden 600 mand, men om det er sandt, det ved jeg ikke. Din brev har vi ikke faaet i aviserne, jeg var bange for, at kammerherren skulde blive vred, men saa gik din moder ned til Niels Møller, men han sagde, at han var vest paa, at det var sant, hvad du havde skreven, men han syntes, at vi maatte helst lade det være, thi han var bange for, at det snarere blev være end bedere, og han mente, at krigen snart skulde faa ende, d. 12. april skal der være een konferrense i London for Danmark og Prøisen og Østerig og Engeland,⁴⁵⁾ og saa mente han, at det fik ende, og bare det kunde, da maatte vi være glade.

Ane Raskesen.

Hessel, d. 6. april 1864.

Kjære dyrebare mand!

Da jeg nu atter modtog 2 breve, som var skreven den 30. og 31. marts, og da jeg der med fornøielse seer, at du er ved god helbred og sundhed, hvilken er den største glæde jeg kand spørge i denne tiid, saa kand jeg ikke undlade at skrive nogle linier, da jeg imorgen kand faa dem frit til Varde med dine forældre. Jeg glædede mig meget igaar ved din brev, da jeg deraf saa, at du havde faaet brev fra Christen Pedersen, og

---

⁴⁴⁾ Se note 33.

⁴⁵⁾ Londonkonferencen var fastsat til at begynde den 20/4, men åbningsmødet holdtes først den 25/4.

at han havde talt med Jens Christian, og at han var rask, hvilken fornøier mig meget, men vi fik ogsaa brev fra Christoffer. Han havde havt een glad overraskelse, nemlig Jens Christen havde været i Frideris i 3 dage, og de havde været ved hverandere i deres fri timer, og han havde foldt ham ned til stranden, og syen [søen] skilte dem ad, han viste ikke, hvor han skulde hen, maaske over til Als.⁴⁶⁾ O, hvor glædelig kunde det ikke være, dersom I kunde komme til at tale med hverandre. Jeg maa nu til at bede dig om een ting, men maaske jeg har synd af at besvære dig med saadan, men jeg gjør det for det beste, derfor maa du undskylde mig, da jeg har holt igjen, saalænge jeg kunde, om du ikke kunde skrive en brev herhjem om marken, om hvor hver slags korn skal være og kataaf-ler, om hvor myget skal hen, hvor meget korn der skal saaes af hver slags og alting, da nu Christen Pedersen er borte, ellers skulde han nok havde taget sig af det, men nu har vi ikke andere end disse unge mennesker. Vi har havt Peer Hjuler i 20 dage, men jeg synes, vi skal spare ved daglønnen det meste, vi kand, og min fader ikke rigtig ved nogen besked og er svagelig. Niels Rask er hernede det meste af tiden, men han forstaaer jo ikke saameget, og du ved jo nok, hvordan dine folk og dem i Grø har det med hverandre. — Men hvem er det, der maa lie derunder? — — Sæt dig i min sted, det er ikke saa læt en sag — men jeg maae jo ikke klage, imod som du har det. . . . Jeg savner dig haart, og længselen bliver større efterhaanden, men saalænge jeg kand leve ved haabet, gaar det an, men hvis der skulde hændes dig noget, hvordan skulde det

---

⁴⁶⁾ 11. reg. var fra 4. division afgivet til Fredericia, men efter en del tovtækkeri sendt over Fåborg til Als, hvor de ankom til Høruphav den 1/4.

saa gaa mig og mine smaa børn, det kand jeg ikke udgronde.... Endnu er Gud at naa, endnu er himlen aaben. Ja lader os see til den kjære Frelser paa kortset, vad han maatte udstaa for vorre synder, og at han lod sig korsfæste imellem tvende misdædere, men lige som den ene bliver frelst, den anden fortabt, det vil vist betyde, at hans kor[s]fæstelse enten vil blive os til fald eller opreisning, thi der findes ingen mitvei. Bare at det kunde blive [os til opreis]ning. Herren truer nu i denne tiid, men det ka[nd og]saa snart blive bedere, førend vi tænker derpaa, naar [Herrens] tiid kommer, men der er jo spaet, at der vel blive stor trengsel inden verdens ende, og vi ved jo ikke, hvor snart den tiid er forhaanden, men vi vel jo haabe til det beste og bede, at Herren vel trøste og [styrke os], at vi kand bære vor kors med tol[modighed]. Vi kand see i aviserne, at den østrigske flaade ruster og skal herved, og de mener, at de enten vel til Kjøbenhavn eller til Als, det seer ikke godt ud, dersom det bliver til noget, men østrigerne og prøiserne har slaet imod hverandere, de mener, der falt en 3000 af,⁴⁷⁾ det kand hjelpe, dersom det er sandt.

Ane Raskesen.

Christoffer hans no. 103.

[Uden dato. Brevet var indlagt i det følgende].

Kjære kone!

Da det er paa tiden, at foraarsarbeidet skulde begynde, og jeg veed, at I ikke veed rigtig besked om noget, saa vil jeg her skrive noget derom. *Nørmark*,

---

⁴⁷⁾ Vel var forholdet mellem østrigere og prøjsere ikke altid godt, men det anførte må dog opfattes som udtryk for ønsketænkning.

de 3 agre næst ved rugen, hvori der var rug ifjor, der skal jo byg, og deraf er det meste af een upløiet. Saa er der 2 hele rugstubagre, deri skal boghvede, men de væstre ender mener jeg, det er best at saae havre i; derimellem er saa 2 agre, hvoraf der var byg i østenderne og havre i vestenderne ifjor, det, hvori der var havre, skal boghvede, og hvor der var byg skal havre, tilligemed de 2 stykker bygstub for enden af rugen ved Christen Pedersens skjæl, deri skal ogsaa havre, men ikke kløver. Det der paa nørmarken, hvori der skal boghvede, kand jo pløies først, da det er tørt, nemlig rugstub og havrestub. Saa ikke mere der.

Søndermarken. Der skulde jo alt pløies ordentlig dybt nu tidlig i foraaet, naar det skulde være rigtig, men hvad som I synes er mest nødvendig, maa jo pløies først. 5 agre fra vestsiden fra min faders skjæl skal der havre i, og kløver i de 4. Det, som er efteraarspløiet, kunde hjælpe sig med at blive svensket,⁴⁸⁾ hvis det ikke er for haart. De 2 næste agre ere ogsaa vinterpløiede, og deri skulde blandkorn af byg og havre, og gjødes med Karen Jespersens aske paa det lave og møg paa det høie. Saa er der igjen 2 agre, som ere pløiede og harvede i efteraaet, deri skulde kartofler og endeel rødhanser.⁴⁹⁾ Saa igjen 3 agre bygstup, hvori skal havre. Saa er der jo igjen 2 agre rug. Saa er der igjen 1 ager, hvori var byg og er fællet, deri skal ogsaa kartofler. Saa er der igjen 3 agre, hvori var grønlandshavre, og som skal byg i. Saa igjen 3 agre, som er fællet i sommeren, og hvori skal grønlandshavre. I kalhaven og overlykken er intet, der skal alt lægge ud. Det ved køllehuset⁵⁰⁾ skal ogsaa lægges ud.

---

⁴⁸⁾ Dvs. behandlet med svensk-harve.

⁴⁹⁾ En sort tidligt modne kartofler.

⁵⁰⁾ Et lille hus, hvori malt tørres.

Oppe paa heden skulde jo ogsaa pløies, i det som fik mergel sidste sommer, og deri vilde jeg have noget af alle slags, som jeg ikke her kand fortælle eder. Men vi vel jo haabe, om jeg ikke snart selv skulde komme hjem, men nu kand I jo her see det og begynde derpaa, det beste I kand. Skriv mig snart til og lad mig vide, hvordan I har det.

Lysabel, d. 6. april 1864.

I dag har jeg seet storken.

N. B. Thomsen.

Lyssabel paa Als, d. 6. april 1864.

Kjære elskede kone og familie!

Jeg er, Gud derfor være lovet og takket, ved god helbred og sundhed, og det vilde være mig en stor fornøielse, om jeg kunde spørge det samme fra dig igjen, jeg har nu ingen brev faaet hjemmefra siden den, som var skreven den 24. forrige maaned, men jeg veed, der er breve til mig ved regementet, saa jeg faar dem, naar vi kommer fra forpost,⁵¹⁾ og jeg længes meget derefter for at høre, hvad de indeholder, da hjemmet og eder ere altid mig i tankerne. Jeg skrev 2 breve og lagde indeni hverandre til svar paa de sidste, jeg fik fra eder, og d. 2. apriil skrev jeg een til min broder Jens Christian, men da han i det samme selv kom,⁵²⁾ og jeg talde med ham, som jeg skrev, sente jeg brevet til eder, som I kand see, som jeg ogsaa nok mener, I har faaet, og der var jo skreven til eder, hilsen fra os alle, da Jens Christ[ian] havde talt med Christoffer,

---

⁵¹⁾ Efter den fastsatte turnus for tiden efter den 1/4 var 5. reg. i stillingen fra den 5/4 aften til den 6/4 aften og i brohovedet fra den 6/4 aften til den 7/4 aften for derefter at være i kantonnement fra den 7/4 aften til den 10/4 aften.

⁵²⁾ Se note 46.

og vi glædede os meget ved at tale med hverandre saa uventendes, og at vi alle vare raske, og vi takkede vor himmelske Fader derfor, at han havde bevaret os uskadte endnu.

Jeg har endnu ikke siden taldt med Jens Christian, thi der gives ikke megen frihed for dem, som gjør tjeneste, men de har ikke været i nogen fare, siden de kom her; eders bekjendtere ere endnu uskadte, men der er komme[t] nogen paa lasarettet, det er Anton i Hulvig, Hans Josisen, Hans Peder Nissen og Poul Blaaholm, her bliver mange syge, endeel hver dag, som ikke er saa sær, eftersom vi har havt det, og de siger alle sammen, som var med i forrige krig baade officerer og andre, at [den ikke] var at ligne mod denne, og her bliver saaret halvdelen, [som er i denne] morderiske krig baade paa liv og helbred; nu den 12. skal [der være] conferense i England mellem magterne, som har med det at gjøre, og saa vil vi haabe, om det ikke skulde give forandring. Igaar blev alle quartersyge flyttet hertil Lyssabel, overlægen var hos os i Vollerup, og jeg troede sikker at have komet ud, da de fleste kom ud, men jeg blev fri, og saa marserede vi hertil, det er 2 miil, nu er vi 2½ miil borte fra Synderborg, det vil sige de quartersyge, men min sygdom har ikke, Gud skee lov, meget at betyde, jeg er meget sund og frisk, men at have lidt tilfeil ved fødderne er det, man best kand blive fri for, og jeg har endda slet ikke sagt noget til lægen, og der ere mange, som gaar og pines med indvortes sygdomme og ere meget daarlige, og de maae endda gaae med, saalænge de kand. Peder Hammelsvong er hos mig idag her, han er ogsaa quartersyg, han har en par bylder, men har ikke noget at betyde, og er ellers rask, og I kand hilse hans familie fra ham, Jørgen i Lund er her ogsaa, og her ere mange. D. 2. april om middagen begyndte det her

igjen dygtig med kanonerne,⁵³⁾ baade efter skandserne og Synderborg, og det har vedblivet hver dag siden, for det meste baade nat og dag, det meste af Synderborg er brændt, og der brænder noget hver dag, og ikke saa faae baade af militær og seville ere blevne ødelagde af granaterne, alle indvaanere ere flyttede af byen, det gaar meget sørgeligt til her, der bliver mennesker ødelagt hver dag, men jeg haaber, om det ikke snart skulde faa ende, og jeg mener, at vi snart kommer til at gaae herfra, alt er indrettet efter at rettirere, og bare vi vare vel herfra, saa fik det nok ende. Hils nu mine forældre og sødskende og alle andre venner og bekjendtere, og naar der skrives til Christoffer og Christen Pedersen, lad dem hilse fra mig, at jeg er ved god helbred, og lader mig vide, hvor de ere, og hvordan de har det, og hvordan I nu har det der hjemme med tyskerne, om I endnu leverer til dem, og hvor de ere, om de ikke ere eller har været hos eder.... Sørg nu ikke altfor meget, men lader os sætte vor haab og tillid til vor himmelske Fader... Mine tanker ere aldtid hos dig og børnene, og vi vil hjertelig bede, at han hører vor bøn, og vi kunde bede og handle saaledes, som vi burde efter vor Faders villie, saa skal enden nok blive god, om ikke her, saa tilsidst i evigheden....

Niels Bertel Thomsen.

Gode ven.

Du hilses fra mig, jeg har det bedre og haaber ved Guds hielp snart at blive helbredet.

Send mig mit uhr, det er saa kiedelig her paa hospi-

---

⁵³⁾ Den 2/4 kl. 14,00 indledte fjenden med meget stærk beskydning af feltartilleri den afgørende belejringsfase af Dybbølstillingen, efter at have opgivet tanken om overgang over Alsund.

talet ikke at vide, hvad klokken er. Send den til min morbroder. Han besøger mig daglig. Han boer i Antonistræde no. 9 i kielderen. C. Iversen.

Skriv mig snart til og lad mig vide, hvorledes du har det. Held med eder. Din ven Iver Iversen.⁵⁴⁾

Kiøbenhavn, d. 8. april 1864.

Lyssabbild paa Als, d. 15. april 1864.

Min kjære elskede kone og børn.

Jeg er, Gud i himmelen være lovet og takket, ved god helbred og sundhed og feiler ikke noget, ... Jeg har endnu ingen breve faaet fra eder, som jeg længes meget efter, men nu imorgen kommer vor regement af forpost, og saa mener jeg at komme til kompagniet paa søndag⁵⁵⁾ og da at faae eders breve. Jeg har endnu ikke noget godt at tilmelde eder, vi venter hver dag efter, der skulde komme bedre efterretninger, men har endnu ventet forgjæves, men jeg haaber dog, det snart skulde blive bedre. Dybel kan vi ikke vedblive at holde, og vore tropper begynde at sige nei. Her er stor mismod i armeen, alle troer, der er noget galt ved regeringen, da vi synes, at det ikke gaaer saaledes for os, som det kunde og burde. Gud hjælpe os dog og see i naade ned til os i vor nød, det er vist enhver op-rigtige ønske baade i armeen og hjemmet. Thiden er bedrøvelig for os og høist sørgelig, her spoleres men-nesker hver dag! Vi vil bede og haabe til vor himmel-

---

⁵⁴⁾ Omtalen af uret i brevet af 22/3 (34) viser, at brevskriveren Iver Iversen er identisk med den ofte omtalte Iver Tofterup. Se note 33.

⁵⁵⁾ Efter den i note 51 anførte turnus var 5. reg. i stillingen fra 14. aften og i barakkerne ($\frac{1}{2}$ reg.) samt i brohovedet ($\frac{1}{2}$ reg.) fra 15. aften til 16. aften og derefter i kantonnement.

ske Fader, at hans hjælpetime snart maatte komme, og denne jammer maatte faae ende. Alle eders bekjendtere ere raske....

Niels Bertel Thomsen.

Jeg har her i Lyssabbel skrevet 2 lange breve til eder, som jeg nok haaber, I har faaet, her har jeg nu været i 11 dage, og da jeg slet ingen breve har faaet i denne thid, har jeg ikke saa meget at skrive om. Denne seddel kommer nu i Peders brev. Det er en kjedelig thid for os, og vist være for eder, men man skulde troe, om det ikke snart var paa det sidste med denne elendighed. Der tales stærk om, at 5. og 10. regiment skal til Frederits een af dagene, men jeg veed endnu ikke, om det er sant, men bliver det tilfældet, skal jeg nok lade eder det vide saa snart som muligt.

Niels Bertel Thomsen.

Sundsmark paa Als, d. 17. april 1864.

Min hjærtens elskede kone og børn.

Jeg er, vor himmelske Fader skee lov og tak, ved god helbred og sundhed og er kommet til regementet idag, og der modtaget 3 breve fra dig, som jeg længtes saa meget efter, og seer til min store glæde, at du og vore kjære børn alle er ved god helbred. Deraf var een fra d. 29. marts og de 2 andre fra den 4. og 6. apriril. Det fornøier mig meget, at du saa jævnlig skriver til mig... Vær hjærtelig takket for dine mange og smukke breve, jeg havde ikke troet, at du kunde have skrevet saadanne breve, det er for mig en stor trøst og glæde at læse dem. Jeg læser dem mange gange, og jeg har dine breve endnu alle sammen. Jeg har i Lyssabbild skrevet 3 breve til dig, som jeg haaber, du har faaet før denne, og der har jeg skrevet om pløien og

saadan, som du her beder mig om at skrive. Gud hjælpe os dog og hør vore bønner og straf os ikke, som vi fortjene, men vær os for Jesu skyld naadig og barmhjertig, det høres overalt af enhver rettænkende. Thiden er frygtelig for os, og vi er i stor nød, den største Danmark i mange aarhundreder har været, her ødelægges mange mennesker hver dag. Hvilken syn at see. Gud i himmelen forbarme sig dog over os; og vi vil haabe, om hans hjælpetimme ikke snart skulde være forhaanden. Dybbelstillingen kan ikke holdes længere, og vi venter hver time efter dens opgivelse, hvilken mængde der dog er bleven ødelagt, og hvad jammer har der været er ikke at beskrive. Her er stor mismod og alvor i armeen! Næsten hver regiment har nu sagt nei og vil ikke mere og sætter sig op imod officererne,⁵⁶⁾ som man jo aldrig har hørt før i den danske

---

⁵⁶⁾ Efter brevets datering er der formodentlig tale om indtryk fra en bestemt yderst alvorlig hændelse, som NBT må have hørt om. Hændelsen gengives her efter »Dybbøl 1864«. Generalstaben København 1942, side 230-31:

»Som følge af den ændrede turnus for besættelsen af Dybbølstillingen måtte i overgangsstadiet hvilepausen i kantonnementerne for en brigade reduceres til to døgn. Dette var uundgåeligt, men kejtet var det af overkommandoen at lade den brigade, det kom til at gå ud over, være 3. (16. og 17. r.), som havde de fjerneste kantonnementer (om Tandslet), og som tilmed i hovedsagen var sammensat af de ældste årgange (afdelingens oprindelige, holstenske mandskab var erstattet med forstærkningsfolk). Da brigaden, som efter 6 døgn tjeneste i Dybbølstillingen var afløst den 13. om eftermiddagen, næste dag fik befaling til atter at afmarchere allerede den 15., vakte dette derfor ikke helt uden grund misnøje blandt mandskabet. Brigadechefen, oberst Wøris-høffer, henvendte sig derfor til overkommandoen for om muligt at få befalingen ændret, men opnåede kun at få et overlegent og for ham krænkende svar. Næste dag, da brigaden afmarcherede, viste der sig imidlertid intet som helst ydre tegn til, at disciplinen var svækket; men da den nåede hvilepladsen uden for Sønderborg, stod her den sædvanlige skare, som i den sidste tid havde

hær, saa kan I nok tænke eder, hvordan tilstanden maae være. Men vi har jo læst, naar nøden er størst, er hjælpen nærmest, og maaske det kan blive godt, før vi tænker derpaa, og at enden kan blive langt bedre, end vi venter.

Jeg er nu kommen her til Sundsmark idag og lagde her mit tøj paa en gaard, hvor jeg før har været, og saa gik jeg heruden for i barakkerne, hvor regimentet ligger, og talde med mine bekjendtere og fik disse breve, som du havde skrevet til mig. Og gik saa herind igjen og skriver dette brev her paa en kiste, som jeg skal haste med. Alle eders bekjendtere ved regimentet ere raske, dem som feiler noget, har jeg skrevet om før, ja Niels Tønning er bleven syg, han har

---

været på færde, når afdelingerne skulle rykke over til Dybbøl, og som også nu kom med deres tilråb: »I skal ikke lade jer føre til slagtebænken!« o.l. Der blev ikke skredet ind derimod, rimeligvis fordi der — ligesom tilfældet havde været over for 8. brigade — ikke blev råbt i de øjeblikke, da de ældre befalingsmænd passerede. Under hvilet, som skal have været flere timer, blev ikke kommanderet officerer til inspektion, og hvilepladsen ej heller afspærret — sligt brugte man næppe dengang —, og følgen blev, at en hob af artillerister, arbejdssoldater, marketendere m. fl. blandede sig mellem regimenternes mandskab og dér fortsatte deres agitation. Dette virkede, og da afdelingerne atter var trådt an, og afmarch kommanderedes, rørte folkene sig ikke af stedet, men kun ved brigadechefens og andre befalingsmænds energiske optræden lykkedes det ved overtalelser og håndgribelige midler efterhånden at få kompagnierne i gang.

Ved overkommandoen, der havde fået melding om begivenheden, vakte denne stor bestyrtelse, og man frygtede, at det øjeblik var kommet, hvorom general du Plat havde spået: at disciplinen nu var ved at bryde helt sammen. Til vogns kom overgeneralen og major Stjernholm til stede og begyndte, meget uheldigt, at overfuse mandskabet, med det resultat, at der atter opstod uro — en krisis, som det dog lykkedes befalingsmændene at overvinde. Da regimenterne var kommet over i stillingen, var folkene lige så disciplinerede og flinke, som de ellers altid havde

mæslinger. I skriver, at I ikke har hørt fra Niels Kolle i nogen thid, han har heller ikke hørt fra hjemmet, hvorefter han har ventet, men han er rask, jeg har talt med ham idag og kan hilse eder fra ham, han vilde ogsaa skrive hjem. Hils alle bekjendtere fra mig, mine brødre og Christen Pedersen. Og du, min hjærtens kjære ægtemage, vær taalmodig,...

N. B. Thomsen.

[I marginen]: I være hilset fra Jens i Vrenderup, han er rask.

Ulkebøl paa Als, d. 20. april 1864.

Kjære elskede kone og børn og øvrige familie.

Jeg er, Gud i himmelen skee lov og tak, ved god helbred og sundhed. Dybel er nu forladt, som I jo vel for længe siden har hørt, men hvordan blev den forladt, det er sørgelig at fortælle, med et tab for os af omtrent 4000 mand,⁵⁷⁾ Gud forbarme sig over os og

---

været, og den følgende dag kom to mand på samtliges vegne meget flove for at bede oberst Wørishøffer om forladelse. — Dybere stak ondet altså ikke, og det grove disciplinbrud, der var sket, var udelukkende resultat af den skadelige agitation på et tidspunkt, da mandskabet var særlig modtageligt som følge af den formentlige uret, det havde været genstand for. Der blev indledet retssag, men den faldt bort efter det fortrinlige forhold, brigadens regimenter udviste den 18.

Kilden til uordenerne, den disciplinløse bande ved Sønderborg, blev mærkeligt nok ikke erkendt.«

Det er bemærkelsesværdigt, at NBT allerede i sit forrige brev omtaler det samme emne. Han kan næppe have opholdt sig i Lysabbild den 15. og der erfaret, hvad der hændte ved 3. brigade sent samme eftermiddag ved Sønderborg. Der er formentlig ingen tvivl om, at NBT i brevet af den 15/4 skriver ud fra tilsvarende tidligere hændelser, han har hørt om eller oplevet. Mytteriet ved 3. brigade findes iøvrigt omtalt i H. P. Henriksens »Feltliv«, Kbhvn. 1963.

⁵⁷⁾ Det officielle samlede tabstal var 4800.

vær os naadig for Jesu skyld. Men de fleste ere dog tagne til fange, som vi ikke maae beklage, imod de, som ere lemlæstede. Jeg haaber nu, om det ikke snart skulde faa ende, men saa maae Gud vide, hvordan enden vil blive, men vi vil haabe paa det beste.

5. regiment var ikke paa Dybel denne dag, som for os var meget heldig, den var anden dagen før bleven afløst,⁵⁸⁾ vi var paa denne side i reserve, og hvad der var at see, er ikke at fortælle. Vi har nu ikke faaet noget roe i de sidste 8 dage og faar det vist heller ikke, saa længe vi ere her, men det mener jeg ikke bliver længe, da en stor deel allerede ere dragne herfra, og vi kan maaskee komme afsted i nat eller i morgen, vi veed ikke noget, men rettirer stærk, og om 2 eller 3 dage mener jeg, alt er herfra og er paa Fyen, men det mener jeg vist bliver fredelig, der siges, at vi faar rolighed dertil. Som jeg nok troer er sandt. O, Gud give, det kunde gaae saaledes, og vi bare kunde faae fred, saa lige meget, hvem vi kommer til at være under, vi faaer det vel ikke være, end vi har det. Frederik d. 7. mangles. Ja regeringen har dog nu faaet saa meget udrettet, som er god efter forholdene, at de kand binde den danske soldat til en pæl som en hund og lægge ham krum, som jo dog er noget.

Alle eders bekjendtere ere raske, og vi havde kuns den dag nogle faae let saarede. De regementer, der led tabet, var 2., 3., 9., 16., 17., 18., 20. og 22. Nogle regementer blev snart helt borte. 22. mistede 22 officirer og beholdt kuns 1 løytenant tilbage. Vor tab er nu langt mere end i forrige krig i 3 aar. Det skulde i alt beløbe sig til en 24000 mand, syge, saarede, fangne og

---

⁵⁸⁾ Se note 55.

døde.⁵⁹⁾ Hvilken elendighed; d. 16. skrev jeg et brev til svar paa de 3 sidste, jeg fik fra dig, som jeg haaber, du har faaet, siden har jeg ingen faaet fra dig, men da jeg veed, I længes meget nu, skriver jeg dette idag til eder, mine kjære. I een af dine breve var en meget smuk sang, som du takkes for, ... Jeg har ogsaa faaet et brev fra Ane Katrine Møller for 2 dage siden, som var skreven d. 12. dennes, hvori var 2 meget smukke sange, som I vel veed. Tak hende fra mig for dem, og bed hende at hilse hendes mand.... Jens Christian har jeg ikke taldt med siden, men 11. regiment er kommen her igjennem byen iaftes, saa jeg mener, han er paa Fyen. Min ven Iver Tofterup har jeg faaet brev fra imod al forventning, han er i Kjøbenhavn, er ved god bedring og mener nok at komme sig med Guds hjælp. ...Og Gud vær de faldnes sjæl naadig og trøste og styrke deres efterladte, derom vilde vi alle hjærtelig bede. —

N. B. Thomsen.

Hils vore børn fra mig, jeg længes efter dem. Her er en daarlig adkomst til at skrive, men I faar det vel læst, saa I faar meningen.... Her er ikke mere frimærker at faa.

Ulkebøl Nørmark paa Als, d. 28. april 1864.

Min hjærtens elskede kone og børn!

Jeg er, Gud derfor være priis og ære! ved god helbred og sundhed, som jo er den største gode i livet, hvorfor vi ikke maae forglemme at takke vor himmel-

---

⁵⁹⁾ Det er bemærkelsesværdigt, at NBT allerede den 20. giver korrekte oplysninger om regimenterne og deres tab. Det samlede tab i hele krigen, syge ikke medregnet, var på dette tidspunkt godt 13000.

ske Fader, og især i denne thid, hvori vi nu lever. I en saadan thid kommer man til at tænke paa noget — nemlig det ene fornødne — som saa ofte glemmes i de gode dage, hvorfor trængselens og nødens thid kommer over os. Nøden er nu og har været stor i Danmark, men dets folk har vist opsendt mange inderlige bønner til vor himmelske Fader om naade og forbarmelse, og vi veed jo, at naar vi kunde bede, som det sig bør, og han seer, det er til vor gavn, bliver vi bøn-hørte, hvorfor vi nu vil haabe, om hans hjælpetime ikke skulde være nær forhaanden, at vi igjen kunde drage hjem med fred. Gud give dette, og at vi da ikke igjen skulde misbruge den gode thid. Jeg har ingen breve faaet fra dig siden den, som var skreven d. 16. dennes, og derpaa svarede jeg d. 25., som var 6. aarsdagen efter vor bryllupsdag, som jeg nu haaber, du med glæde har modtaget, men jeg [venter] nu brev fra dig igjen een af dagene, og det er min største glæde at faae brev fra dig og høre, at du og børnene lever vel efter omstændighederne. I er mig aldrig af tankerne, og da dine breve ere saa smukke, glæder de mig destomere, og jeg har dem allesammen og læser dem mange gange; jeg har heller ikke faaet brev siden fra mine brødre eller Christen Pedersen. Men jeg har idag faaet brev fra Jeppe Jessen og Thomes Sørensen, hvori var 2 rdl., som var givet af sognet, hvorfor du bedes at takke dem og hilse dem fra mig. Saa skriver jeg ikke til dem, da her er ingen frimærker at faae, og jeg havde ingen i forraad. Sørg derfor saa med det første for det og bring dem min tak og min hilsen. Jeg har ellers før skrevet, at du maatte tage imod dem, da jeg ikke endnu har det saa knap med penge, men du har maaskee ikke vist deraf. Jeg vil nu her med dette brev sende en pakke, hvori et par støvler og mine underboxser, som jeg har tilovers, da vi har en par lær-

reds bogxer, jeg kand bruge, og støvlerne har jeg kuns at bære paa, saa beholder jeg de nye, som jeg ikke har brugt før, disse støvler ligger jeg en par filtsaaler i og 3 kugler af den slags, jeg har at bruge, di er til en Minie riffel⁶⁰⁾ og gaar sikker paa 1000 alen, men Gud give, at jeg ikke skulde komme til at bruge dem, og det haaber jeg ikke, da nu alle spaaer af fred, og jeg mener nok med Guds hjælp, om jeg ikke skulde komme hjem til pindsen.⁶¹⁾ — Jeg mente ogsaa at ville have sendt en par lange strømper, men hveranden nat ligger vi under aabent himmel, hvordan veiret er, har ikke noget at betyde, og hveranden nat i barakker eller andre huse, som er lige saa daarlig, og saa er de lange hoser gode at have, da det er koldt om natten. Her ligger vi og gjør brandvagt og er hveranden nat ude, men her er ingen skud løsnet siden d. 18., men vi kand nok see tydskerne, da vandet er ikke ret bred, og man kand nok skyde derover, men jeg tænker, ingen skyden der skulde blive mere, at det snart skulde faae ende og blive fredelig jevnet. Igaar fik vi 300 rekrutter til vores regiment af den sidste aars høie no., det er fyenboer. Vor spise er daarlig, vi faar kjød hveranden dag og flæsk hveranden, men vi faaer det daarlig dannet, og vi er meget kjed af det nu stille at blive ved med, nu da det er varm i veiret og her er ingen høker eller noget at faae, vi faaer heller kuns 12 daglig,⁶²⁾ hvorfor vi ikke faar meget.

Hils Ane Katrine Møller og tak hende for hendes

---

⁶⁰⁾ Ved krigens begyndelse rådedes over 33000 taprifler og 22000 Miniérifler. Disse sidste var fremstillet ved oprifling af glatløbede forladegeværer model 1828. At Miniériflerne skulle »gå sikker på 1000 alen« er nok optimistisk.

⁶¹⁾ NBT blev hjemsendt 15/5, pinsedag, men nåede dog ikke hjem før efter pinse.

⁶²⁾ Formentlig skilling.

smukke sang. Jeg læser den mange gange, og hils alle slægtninger og venner fra mig, og hilser dem, som er i tjenesten, at jeg er ved meget god helbred, hvorfor Gud være lovet.

...

N. B. Thomsen.

Lev vel og Gud give, vi snart maatte sees.

Bransbøl paa Als, d. 25/4 64.

Elskelige broder!

Din sidste skrivelse har jeg med glæde modtaget, og da jeg ikke har hørt noget om, hvor eders regement er, vil jeg skrive disse linier for at faa at vide, hvorledes du har det, kjære broder. Jeg kan tilmelde dig, at jeg, Gud skee lov og tak, er ved en god hilsen og sundhed, jeg fik idag skrevet til vore forældre og til vor broder C. Thomsen. Det var meget kjedelig for os, at vi ikke kunde komme til at tale sammen, da vi laa saa tæt ved hverandre, jeg var hos compagni kommandøren for at faa lov, men det kunde ikke lade sig gjøre.

Jeg kan lade dig vide, kjære broder, at Karen har bekommet sig en lille datter, de ere, Gud ske lov, begge raske. Kjære broder, det er meget streng for os, at vi saaledes skal være adskilt fra vores kjære, men vi skal jo bære korsets byrde med tolmodighed. Jeg haaber med Guds hjælp, at den gledelige tid snart skal komme for os, da vi atter kan beskue vor kjære kone og børn, da vilde vi bedre kunne paaskjønne de gode dage, om end ogsaa der skulde blive en smule i veien, da vilde det let overvindes. Kjære broder, du ved maaske lige saa godt besked om den 18. april som jeg, det var en forfærdelig dag. Jeg beder, at Herren vil fri os for en lignende dag. Vor regement laa langs med

stranden fra Sønderborg om til Agustenborre fjord. Du kan tro, det var ogsaa meget streng for os, men det var jo ikke noget imod som ved Dybbel, af vores compagni fik vi en død, 5 saarede, jeg og min makker fik hver 15 [mark] for vores dygtighed med at opsamle døde og saarede, indskjøndt granaterne suste over vore øren. Vi havde ellers havt det meget daarlig, vores kvarter har været omkring i skovene ligesom vilde dyr, nu har vi faaet det noget bedre, nu kan vi dog ligge under tag den tid, vi er fri. Nu ønsker jeg, at disse linier maa træffe dig ved hilsen og sundhed, og at den dag snart maatte komme, vi kunde see hverandre i vores hjem omgivet af vores kjære kone og børn. Naar du skriver, da hils din familie, vore forældre og sødsken. Til slutning være du, kjære broder, hilset fra mig, din hengivne broder J. Chr. Thomsen.

[Tilføjelse af N. B. Thomsen]: Da jeg nu lige i dette øjeblik, som jeg pakker sammen, fik brev fra min kjære broder Jens Christian, vil jeg her sende eder den, da han endnu er her paa Als, jeg tænkte ellers, han havde været i Friderits, her er jeg nu, hvor han var før. N. B. Thomsen. — Nu kommer de lange hoser med alligevel, jeg synes, jeg har for meget at bære paa, men de skulde have været vadsket og stoppet, som jeg ikke fik, da jeg lige trak dem af og beholder den bedste par, gjør jeg at have om natten. —

Sundsmark paa Als, d. 3. april [mai] 1864.

Kjære elskede kone og børn!

Jeg er, Gud være lovet og takket, ved god helbred og sundhed, og det glæder mig saa meget, at jeg kand høre det samme fra dig, som jeg kunde see i din skrivelse fra 23. april, som jeg med stor glæde modtog d. 1. mai.... Det seer sørgelig ud for os, nu har vores jo

forladt Frederits, og vi har ogsaa længe ventet efter at komme herfra, som vi jo ikke er kommen endnu. Gud veed, hvordan enden skal blive for os, men maaske det kand blive bedre, end vi tænker, og Gud give, at det snart kunde faae ende, det er en bedrøvelig thid, hvori vi lever.

Saa ere tydskerne jo ogsaa nede omkring hos eder, som jeg sørger meget over, I har nu leveret meget til dem, og skal I nu have dem selv bagefter, er det først galt.

Jeg havde en pakke paa veien, som jeg vilde sende hjem, da jeg havde for meget at bære paa, men den kom tilbage igjen tilligemed brevet, da pakker ikke kunde gaae for tydskerne. Og nu har jeg lagt det ind her i Vollerup tilligemed brevet, saa at hvis vi skulde komme hastig herfra, de da kand sende det. I pakken lagde jeg de støvler, jeg havde forsaalet, førend jeg reiste, som ikke er slidt fra endnu, og saa vil jeg nu bruge de nye, som jeg ikke har brugt stort. Lige da jeg pakkede sammen, modtog jeg brev fra min kjære broder Jens Christian, hvori jeg skrev noget og lagde i pakken, saa I der selv kunde have læst den, som jeg vidste vilde glæde eder, ... Jeg skrev strax til ham igjen, og jeg har ikke talt med ham, siden den første dag han kom her, vores regementer har aldtid ligget langt fra hinanden. Du skriver, at Christen Pedersen har skreven 2 breve til mig, men jeg har kuns faaet den første, og jeg har nu skreven til ham, men det kommer an paa, om han faaer den, sogneforstanderen sendte mig 2 rdl., som var givet af sognet, de havde afsendt dem d. 19., og jeg modtog dem d. 23., og jeg svarede derpaa i brevet, som kom tilbage igjen med pakken. Du bedes nu, ... hilse dem fra mig, at jeg har modtaget pengene, og du hilser og takker dem fra mig. Du skriver ogsaa, at jeg skulde lade eder vide, hvor

din moders søster var, det veed jeg ikke, 2 dage efter at jeg første gang havde været der, var jeg der igjen, og da vare de rømmede tilligemed mange andre, og siden veed jeg ikke noget om dem.

Hvad ellers vor stilling her angaar, har vi det ikke godt, vi er paa forpost i 6 dage og er fri i 2, og vi har jo over alt daarlige quarteerer, da der jo aldtid er saa mange paa stedet, paa en lille bondegaard er vi en 200 mand og mere, og for det meste er vi i barakker, af den grund er alt dyrt, hvad vi skal have, og somme-tider er ikke noget at faae, den døgn vi [kommand]ers paa forpost, er ingenting at faae, der ligger vi i 25 ti[mer i løb]egrave, som er gravet langs med stranden, men her har ingen fare været, siden Dybel blev for-ladt, og vi haaber heller ikke her bliver, da vi nok med det første kommer herfra, og faar vi ikke fred, faaer vi vel da vaabenstilstand, saa at vi gamle kommer hjem, og saa bliver det nok til fred, da der ikke er no-get for os at gjøre. Vort tab er nu med syge, saarede og døde imellem 25 og 30 tusinde, de øvrige har tabt modet, og mange har lidt meget paa helbredet, en saa-dan thid har Danmark nok ikke oplevet før, men jeg haaber nok, det snart skulde have ende, og Gud give dette. Jørgen Bertelsen og Christen Poulsen i Meils er kommen paa lasarettet, de andre af eders bekjend-tere ere raske.

N. B. Thomsen.

Hessel, d. 17. mai 1864.

Kjære høit elskede mand!

Nu har jeg atter havt den glæde at modtage breve fra dig, som indholder det glædelige for mig, at du er rask, som jeg alldid længes efter at høre. Disse breve vare skrevne den 3. og 11. denne m., saa jeg deraf

kand see, at det var dagen før, vaabenstilstanden blev sluttet.

Jeg venter dig hjem een af dagene, naar bare det kunde blive saaledes, men dersom du ikke skulde komme for det første, ved jeg, du længes efter at høre fra mig, saa vel jeg alligevel skrive nogle linier og lade dig vide, hvorledes jeg lever. Jeg er, Gud være derfor lovet og priset, ved god helbred og sundhed og børnene lige saae, men du ved jo vel, kjære ven, at jeg er alldid noget svag, men jeg takker Gud for, nogenledes jeg er frisk og sund, jeg beder saa meget til vor himmelske Fader, om han ikke vilde være mig saa naadig og sende dig rask hjem igjen, hvilken glæde kunde det ikke være for os. — Vi kand aldrig glemme denne sørgelige thid, vi nu har oplevet, men naar nøden er størst, er Guds hjælp nærmest, det maae vi med sandhed bekjende. Nu var nøden stor, nu har den al-gode Fader dog maget det saaledes, at det er bleven noget bedere. Ja vi maae være rigtig glade og takke Gud, som har bevaret dig, og vi vel haabe, at han fremdeles ret af sin naade vel holde sin beskjærmende haand over dig, indtil vi sees igjen. Det er rigtignok een sørgelig thid, hvori vi lever. Pindsedag var jeg til kirke, da vi gik hjem, kom der 200 østeriger ridende om ved os, nu da der var stilstand, viste vi, at de ikke vilde gjøre nogen fortræd, de andre syntes, at det var smukt at see, de smilede venlig ad os, men jeg kunde ikke godt taale at see dem; thi naar vi betenker, hvad maade de ere herpaa at spolere landet og slaae vore mænd ihjel, det er noget gyselig at tinke paa, men de stakel mennesker ere lige saa uskyldige som os, der ere 6000 i Varde og omegn og paa Nørholm, men længere naaede de da ikke, og Gud ske lov, at de kom ikke til os, de havde begyndt at plyndre i Varde for de 25000 r daler, de vilde have, og saa i det samme

kom der en stafet, at der var stilstand, og saa var aldt rolig, saaledes er det, naar det er Guds villie, skal det jo blive godt, naar det seer haardest ud. Nu skal vi levere havre, rug, byggryn, flæsk og halm og hø, men naar bare at der kunde blive fred, inden denne maa-ned fik ende, ellers vel der vist blive en frygtelig thid, og det vel vi haabe.

Vi kand see i dine breve, at du har nu talt med Jens Christian, det glæder mig meget, og jeg kand ligeledes see, at Karen har en datter og er nogenledes, det glæder vi os meget over. Vi har ikke hørt fra hende i saa lang en thid. Jeg kand lade dig vide, at vi har alting i god stand, men du mangles haardt her hjemme. Det er en kjedsommelig thid for mig, endskjøndt jeg maae være glad, at Herren har bevaret dig endnu.... Og dermed vel jeg ende for denne gang og sende brevet afsted, men jeg mener, om du ikke selv skulde komme en af dagene. O, at det bare kunde gaae saaledes. Jeg skal hilse dig fra dine forældre og sødskende og fra mine, de vilde gjerne, om du ikke kunde hilse moster, om hun ikke kunde gjøre en reise herhjem i sommer, om de vore sødskende, de, der kunde, betale reisen.

Slutelig vær du Gud befalet og hjertelig hilset fra din hengivne uforglemlige kone og børn

Ane Raskesen.

Idag har vi faaet vor kør ud, og plagen og gamle Svot i pindsen, imorgen skal vor lille galt slagtes. Der er daarlig skreven, da hverken blek heller peen duer.